

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 069(497.451.1-21) "1935/2015"

Prejeto: 20. 5. 2015

Irena Žmuc

dr. zgod., muzejska svetnica, Muzeji in galerije mesta Ljubljane, Gosposka 15, SI-1000 Ljubljana
E-pošta: Irena.Zmuc@mgml.si

Mestni muzej za duhovno in narodno prestonico Ljubljano. Ob 80-letnici ustanovitve Mestnega muzeja Ljubljana 1935–2015

IZVLEČEK

Ljubljanski župan Ivan Hribar (1896–1910) je v zadnjem županskem mandatu že začel zbirati predmete za bodoči mestni muzej, ki bi predstavil vlogo Ljubljane v duhovnem in narodnem smislu. Po približno treh desetletjih je mestni svet Mestne občine ljubljanske 13. marca 1935 ustanovil Mestni muzej v Ljubljani. Še dve leti so razpravljali o prenovi Turjaške palače in vsebinski postavitvi. Končno je muzej in razstavo 15. septembra 1937 slavnostno odprl župan dr. Juro Adlešič. Besedilo večinoma temelji na virih iz Zgodovinskega arhiva Ljubljana, predvsem na zapisnikih kulturnega odbora, delno tudi arhiva Narodnega muzeja Slovenije. Seže do leta 1939, do prvih konfrontacij med razstavo in njenimi kritiki.

KLJUČNE BESEDE

Ljubljana, kulturni odsek Mestne občine ljubljanske, Mestni muzej, ustanovitev, 80-letnica

ABSTRACT

**CITY MUSEUM FOR THE CULTURAL AND NATIONAL CAPITAL LJUBLJANA.
THE 80TH ANNIVERSARY OF THE CITY MUSEUM OF LJUBLJANA 1935–2015**

During his last term as mayor of Ljubljana, Ivan Hribar (1896–1910) already began to collect items for the future city museum that would present the role of Ljubljana as a spiritual and national capital. About three decades later, 13 March 1935, Ljubljana's city council founded the City Museum of Ljubljana. The debate on the restoration and content-based organisation of the Turjak/Auersperg Palace took another two years until the mayor, Dr. Juro Adlešič, solemnly opened the museum and exhibition on 15 September 1937. The article largely draws on sources from the Historical Archives Ljubljana, especially on the minutes of the cultural board, and partly from the archives of Narodni muzej Slovenije (National Museum of Slovenia). It covers the period until 1939, when the exhibition faced its first criticism.

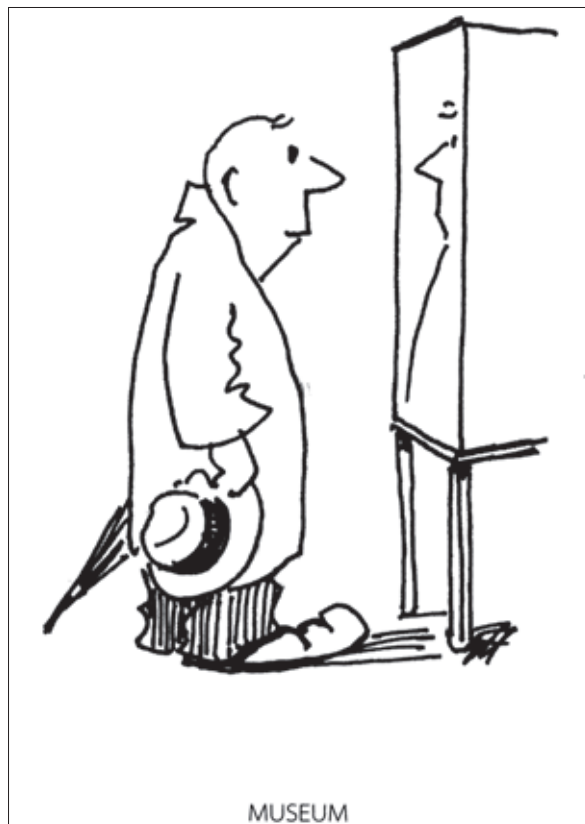
KEY WORDS

Ljubljana, Cultural Department of the City of Ljubljana, City Museum, founding, 80th anniversary

Protomuzejsko obdobje

Zgodovina institucije muzeja sega daleč v preteklost. Moč, oblast in ugled so posamezniki od nekdaj uveljavljali tudi z lastništvom dragocenih in prestižnih predmetov; pomembni sta bili simbolna in vzgojna komponenta spominjanja v povezavi s tradicijo in čaščenjem prednikov, saj je preteklost definirala sedanost in zagotavljala prihodnost. *Zgodovino so vedno pisali zmagovalci* (Robert Brasillach), spomin pa je omogočil »uporabno« interpretacijo. Tudi Platon je v svoji Akademiji učil: *Znanje je spominjanje*.¹ Babilonska princesa Ęn-Nigardi-Nanna je v 6. st. pr. n. št. deški šoli v mestu Ur predlagala, naj šolskim prostorom priključi prostor z antikvitetami kot učnimi pripomočki.² Podobno je Aristotel svojo prirodoslovno zbirko uporabljal za učni proces v Lyceumu v Atenah.³ Aleksandrijska knjižnica, ki jo je ustanovil Ptolemaj Soter, je bila zakladnica znanja z več kot 700.000 zvitki, del katere je bil tudi *Mouseion*, Muzejon.⁴ Ime izhaja iz starogrške besede *mouseion*, svetišče, ki so ga naselile muze,⁵ boginje ter zaščitnice znanosti in umetnosti. A slovita knjižnica ni nikoli hranila predmetov. V rimskem obdobju je muzej pomenil prostor, kjer so potekale filozofske razprave. Pomen *muzeja* so revidirali v 15. stoletju, ko je zbirka Lorenza de Medici, imenovana muzej, pomenila razkazovanje dragocenih predmetov, osebne razkošja ter vseobsežnega zanimanja izobraženca za preteklost. Ko se je ob koncu srednjega veka svet začel povezovati ter se je razmahnilo poznavanje sveta in znanja, so številni izobraženci in bogataši zbirali stare, dragocene in zanimive, še nikdar videne predmete in jih predstavljali v kabinetu čudes.⁶ Koncept muzeja v 16. in 17. stoletju je predstavljal metaforo za delo na različnih znanstvenih področjih, pomensko je bil *musaeum* most med zasebnim in javnim.⁷ Znanje je že pomenilo prestiž, ki je odlikoval gospoda plemiškega porekla.

Tudi pomena ohranjanja »navadnih« pričevalnih preostankov, ki bi sčasoma zagotovo postali »čudesa«, so se nekateri že zavedali. *Simplicius Simplicissimus* se je spominjal, da so »gozdno obleko skupaj z verigami

Geir Helgen (Norveška), arheolog in karikaturist: *Muzej* (Muzej in galerije mesta Ljubljane – MGML).

in vsem, kar je sodilo zraven, spravili v umetnostni hram k drugim redkim rečem in antikvitetam, zraven pa so postavili mojo podobo v naravni velikosti».⁸

Ljubljansko protomuzejsko obdobje⁹

Že v 16. stoletju je Avguštin Tyfernus, s pravim imenom Prygl,¹⁰ zbiral in rekonstruiral rimske napise v naših krajih, razmah duhovne in kulturne dejavnosti v drugi polovici 17. stoletja pa je tudi v Ljubljani okreplil zanimanje za *starožitnosti*. Prvo doslej znano omembo razstave v mestu najdemo že v začetku 17. stoletja. V *Letopisu Ljubljanskega kolegija Družbe Jezusove* izvemo, da so leta 1623 dijaki prizadevnost pokazali s slikami, ki so jih razstavili ob prazniku sv.

¹ Perko, *Muzeologija*, str. 28.

² Lewis, *Collections*, str. 7.

³ Prav tam, str. 8.

⁴ Prav tam; El-Abbadi, *The life*, str. 73s, pod poglavjem *Mouseion and Libraries*, str. 79; več o tem tudi Perko, *Muzeologija*, str. 25–51.

⁵ Apolon je bil skupaj z devetimi hčerkami (po Hesiodu očeta Zeusa, vrhovnega boga, in matere Mnemosine, boginje spomina) zaščitnik umetnosti in znanosti: Erato je bila zavetnica ljubezenske poezije, Evertpa glasbe, Kaliopa epske poezije, Klio zgodovine, Melpomena tragedije, Polihimnija resne glasbe, Talija komedije in pastoralnega pesništva, Terpsihora plesa, Uranija pa zvezdoslovja.

⁶ <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/398827/history-of-museums/76524/Museums-of-antiquities>: Cabinet of wonders, Wunderkammer.

⁷ Findlen, *The Museum*, str. 23.

⁸ Grimmelshausen, *Simplicius Simplicissimus*, I, str. 96; prav tam, uvodna študija Janka Kosa Grimmelshausen in izročilo pikaresknega romana, str. 6. Hans Jakob Christoffel von Grimmelshausen (1621–1676) je bil nemški pisatelj, najverjetneje so dvanajstletnega odpeljale cesarske čete, doživel je strahote tridesetletne vojne (1618–1648). Simplicius Simplicissimus je domnevno njegovo avtobiografsko delo.

⁹ O t. i. protomuzejskem obdobju Mestnega muzeja Ljubljana piše Gregor Moder (ravnatelj Mestnega muzeja Ljubljana v letih 1985–1996, kustos 1996–2010) v *Nekaj izbodišnih misli za pripravo publikacije o zgodovini Mestnega muzeja Ljubljana*, rokopis; s starejšimi omembami sem protomuzejsko obdobje Ljubljane potegnila v 17. stoletje.

¹⁰ Žmuc, »Pozdravljena častitljiva Jazonova hči!«, str. 50s.

Rešnjega telesa. Naslednje leto so se izkazali dijaki retorike in poetike, »ko so pripravili razstavo slik za javnost ob prazniku sv. Rešnjega telesa in ob pogreb-nih slovesnostih za materjo kneza Eggenberga«. ¹¹ Nadarjeni posamezniki so naslikali prazniku in dogodku primerna dela ter jih nato javno pokazali na razstavi, *affixione publica*. Jezuiti so namreč, npr. leta 1644, dvorano okrasili s slikami, ¹² ki pa so bile name-njene le »notranjemu« ogledu.

Leta 1688 so ustanovili Ljubljansko plemiško družbo sv. Dizma na čast Slave in Muz, kar so utemeljili v pesniškem prologu v antični maniri: *To mesto oče Muz krasí, / Minerva z mlekom ga dojí, / Bogovi vsi naklonjeno / Početje njuno spremljajo*. ¹³ V uvodnih besedah Predgovora je tajnik družbe Janez Gregor Dolničar pl. Thalberg zapisal, da se je družba »odločila, da kakor na razstavi ali v gledališču, *auf einen Schavorth oder Schaubüne*, predstavi krepostno življenje vseh članov, njihove simbole in grbe, z namenom, da bi svoje naslednike spodbudila k posnemanju vsakovrstnih visokih kreposti in da bi se jih, ko bodo po smrti odtegnjeni pogledu, spominjali in o njih premišljevali. Kaj je človeku bolj v slavo, kakor da se trudi za srečen odmev in dober spomin?« ¹⁴ Njegova opredelitev razstave nedvoumno izraža razumevanje, da je *razstava*, podobno kot igra na gledališkem odru, namenjena javnemu ogledu.

V 17. stoletju najdemo tudi prvo omembo »muzeja« v Ljubljani. Doktor obojega prava ¹⁵ Janez Štefan Florjančič pl. Grienfeld, pravnik, je osebna zanimanja združil s profesionalno potjo. Postavil je prvi muzej in razstavo, saj »kolikor mu je zaradi velikih poslov dopuščal čas, se je razveseljeval s študijem medalj in starih rimskih novcev, ki so jih odkrili in izkopal predvsem v Ljubljani. Svoj *muzej*, ki je hitro postal slaven in v katerem so bile tudi naravne raritete in ki so ga obiskovali tudi tuji popotniki, je znal, tako kot Karel Patino, ¹⁶ razložiti v zadovoljstvo vsakogar. O tem je sestavil tudi posebna opažanja, še posebej *O poganskih novcih*.« ¹⁷ Bil je hkrati lastnik

muzeja, skrbnik in strokovni vodič, napisal pa je tudi prvi doslej znani muzejski »katalog« na naših tleh. Zapis lahko razumemo tudi kot prvo opredelitev muzejskega procesa: zbiranje, konserviranje, razstavljanje in raziskovanje. Zanimiv je tudi poudarek na izvoru razstavljenih predmetov, ki so bili večinoma ljubljanskega izvora. Muzej je razkazoval svojim prijateljem, zanimiv pa je bil tudi za tujce.

Kasneje najdemo več posameznikov, ki so imeli svoje plemiške zbirke, kabinete čudes. V Spominski knjigi ljubljanske plemiške družbe sv. Dizme v življenjskih članov beremo, kakšnim zanimanjem so se posvečali: urejanju vrtov z botaničnimi posebnostmi, zbiranju živalskih ostankov, umetnin itn. Zbirke so bile, tedaj in kasneje, vir znanstvenih podatkov in raziskav. Med kasnejšimi zbiralci je baron Žiga Zois pl. Edelstein hranil pomembno zbirko mineralov, ki jo je njegov nečak Karel Zois ponudil v odkup Deželnemu muzeju v ustanavljanju. Tudi grof Franc Hohenwart je muzeju podaril svojo zbirko konhilij. ¹⁸

Posebnosti oziroma nenavadnosti so zanimale tudi »male« ljudi. Zapis o dveh »navadnih« naravnih čudesih, ki sta vznemirili vse mesto in so Ljubljancani »drli na kup«, nam je s konca 17. stoletja ohranil kronist Janez Gregor Dolničar. Ko so februarja 1693 v mesto prepeljali »strašno« želvo, ki so jo ujeli pri Trstu in je tehtala celih 5 centov, jo je moralo osem ljudi prenesti z ladje. Predali so jo deželnemu glavarju Eggenbergu, ki jo je ukazal za dva dni izpostaviti v Ljubljani, da si jo je lahko vsak ogledal, nato so jo odpeljali še na Dunaj. ¹⁹ Leto kasneje, junija 1694, so deželnemu upravitelju grofu Gallenbergu izročili »trofejno« ščuko iz Ljubljance, ki je tehtala 21 funtov ali nekaj več kot 10 kilogramov. ²⁰

Od kabineta čudes do muzeja

Obisk muzeja je pomenil družabni dogodek, obiskovalec je v prvi vrsti izrazil zanimanje za preteklost in njeno poznavanje, kar je seveda pričalo o finančnem položaju, znanju in omikanosti, saj so si (zasebne) muzeje lahko ogledovali le znanci iz podobnega

¹¹ ARS, SI AS 1073, *Historia annua Collegii Societatis Iesu Labacensis*, str. 110: *Parthenia et scholastica iuventus numero et pietate maiora in dies sumit incrementa, cuius devotio maxime in Divae Virginis et nostrorum sanctorum festivitatibus industria vero in affixionibus Corporis Christi eluxit*; Baraga, *Letopis*, str. 98, op. 168: izraz je treba primerjati z navedkom iz Porteman, *Emblematic exhibitions*; *Historia annua Collegii*, str. 114: *... , rhetores vero cum poetis cum affixione publica in festo Corporis Christi et illustrissimi principis ab Eggenperg matris funeralibus, tum aliquot insignibus actionibus, maxime »De Adulpho adolescente« et »Male educata adolescentia« suam declararunt industriam*.

¹² Baraga, *Letopis*, str. 143; gospodu Baragi se zahvaljujem za pomoč.

¹³ *Spominska knjiga*, I, str. 15.

¹⁴ Prav tam, str. 12–13.

¹⁵ *Utriusque iuris doctor*, tudi *iuris utriusque doctor*: doktor obojega prava, kanonskega in civilnega.

¹⁶ *Spominska knjiga, 1688–1801*, I, str. 83. Charles Patino (1633–1693), zdravnik, avtor številnih del o numizmatiki.

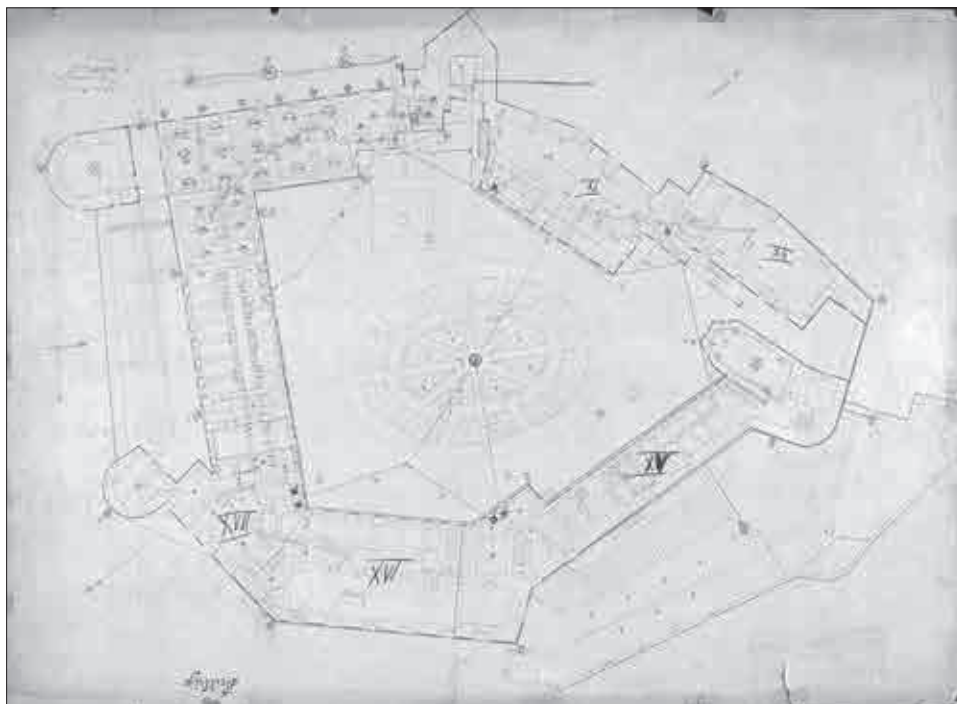
¹⁷ Prav tam, str. 80–83: *... so oft sein fast berühmtes Museum, wel-*

ches auch mit Natur rariteten versehen wabr, ...; Glonar, Floriantschitsch de Grienfeld, Ivan Štefan (geslo), str. 183. Florjančič je študiral pravo v Ingolstadt, promoviral pa v Sieni, odvetnik kranjskih deželnih stanov, član *Academie operosorum Labacensis* z imenom *Tinnulus*, Zveneci. Bil je prvi Slovenec, ki je spisal tehtno delo ekonomske vsebine, tj. J. S. Floriantschitsch de Grienfeld j.u.d., *Bos in lingua sive discursus academicus pecuniis vetero-novis*, Ljubljana, 1710. Leta 1698 je v Ljubljani v sklopu Akademije delavnih ustanovil družbo pravnikov, *Collegium iuridicum Labacense*; Steska, Dolničarjeva ljubljanska kronika, str. 79, 81.

¹⁸ Petru, *Misli*, str. 21; prav tam. Avgusta 1831 »je komisija v stavu Hladnik, Čop in Kersnik predala s posebnim protokolom Zoisovo zbirko mineralov muzeju«; konhilije so lupine mehkužcev.

¹⁹ Morda bi morali preveriti, ali se je ohranila v Naravoslovnem muzeju na Dunaju, *Naturhistorisches Museum*.

²⁰ Steska, Dolničarjeva ljubljanska kronika, str. 81.

Ljubljanski grad, načrt (SI ZAL LJU 433, Načrti).

socialnega okolja. Eden največjih muzejev na svetu, Louvre, pa je leta 1792 nastal kot *muzejon*, »prostor za spomenike vseh znanosti in umetnosti«. Po začetku francoske revolucije so za *citoyens*, državljane, odprli Muséum Central des Artes.²¹ Znamenitosti, dragocenosti, različna čudesa in »zasebne« zakladnice so burile »narodnostno domišljijo« v času, ko so iz teritorialnih držav nastajale nacionalne. Državni in deželni muzeji so potrjevali ali želeli doseči samopotrditve in dokazovali nacionalno entiteto. Koncept muzeja se je »demokratiziral«, muzeji so postajali dostopnejši tudi širšim množicam. Tudi na Kranjskem so po uspešnem kongresu sv. alianse v Ljubljani leta 1821 Kranjski deželni stanovni s cesarjevo naklonjenostjo sprejeli odločitev o ustanovitvi Kranjskega stanovskega muzeja, ki je imel prve prostore na Sallengrovi ulici (sic!). Cesar Franc I. je potrdil ustanovitev muzeja z imenom Kranjski deželni muzej, ki je prvo stalno muzejsko razstavo postavil leta 1831.²²

Nastanka slovenskih kulturnih narodnih institucij »ne gre popolnoma ločiti od narodnoprebudnih

idej in pobud.«²³ Liberalni politik in ljubljanski župan Ivan Hribar (1896–1910) je imel svojo vizijo za narodno osvoboditev in rešitev Slovencev od »patine suženjske plesnobe«. Njegov narodnostni program je temeljil na predpostavki, da je poleg vzpostavitve ekonomske moči potrebna tudi »naša notranja osvoboditev«, da bomo Slovenci lahko vzpostavili politično moč.²⁴ K »narodovemu telesu« so sodile tudi kulturne institucije, tj. muzeji, knjižnice, arhivi, javni spomeniki slovenskim zaslužnim možem, slovensko poimenovanje ulic itn. Hribar je za protitež tedaj »nemškemu«, kot ga je razumel, deželnemu muzeju želel postaviti »slovenski« muzej, ki naj bi zbiral »vse predmete z ozirom na Ljubljano, glede na vlogo mesta v duhovnem in narodnem smislu«. Njegova namera je bila jasna: muzej mora pokazati slovensko identiteto »narodne in kulturne prestolnice.«²⁵ Mestna občina ljubljanska je leta 1905 od dežele kupila Ljubljanski grad, ki ga je namenila kulturnim ustanovam. V tlorisne načrte so že vpisali prostore za »ljubljski mestni« muzej, a so jih morali zaradi stanovanjske stiske preurediti v stanovanja.²⁷ Aktiv-

²¹ Lewis, *Collections*, str. 11; Perko, *Muzeologija*, str. 43, se sprašuje: *Louvre, muzej revolucije?*

²² ARS, SI AS 934, fasc. 4, mapa Mantuanijev popis muzeja 1922, str. 1–22. Mantuani napiše zgodovino Deželnega muzeja od Tyffernusa dalje, omenja in ocenjuje vloge Schönleberna, Valvasorja, Dolničarja itn.; prim. Petru, *Misli ob stopetdesetletnici Narodnega muzeja*, str. 24. Leta 1882 je cesar Franc Jožef dovolil, da se je Kranjski deželni muzej poimenoval po prestolonasledniku – Rudolfinum; leta 1883, ob 600-letnici priključitve Kranjske Avstriji, je cesar položil temeljni kamen za prvo muzeju namenjeno stavbo.

²³ Smrekar, *Društvo*, str. 12.

²⁴ Hribar, *Meji spomini*, II, str. 481.

²⁵ <http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:DOC-LLEA-OV6E/e0ef1214-c79c-4b47-b5f9-02cc6fe0a505>: Anton Aškerc *Vsa Slovenija pomagaj Ljubljani!* ob potresu aprila 1895; Dolenc, *Kulturni boj*, str. 13. Slovenizacijo Deželnega muzeja je že pred vojno izvedel dr. Josip Mantuani.

²⁶ Mestni muzej v ustanavljanju večinoma pišejo z malo začetnico.

²⁷ Načrte mi je predal mag. Janez Polajnar (SI ZAL LJU 334, Načrti, objekt Ljubljanski grad, št. 010-005-024, 010-005-

Prvi vpis v Kulmug: Jurij Tavčar, Pokrajina Jezero (MGML, foto: Damjana Šalehar).

nosti za postavitev muzeja pa so s tem postale bolj oprijemljive.

Mestna občina in župan Hribar sta začela odkupovati likovna dela različnih umetnikov in s tem je Hribar zasnoval likovno zbirko bodočega muzeja. Umetniška dela je mestni arhivar Anton Aškerc²⁸ vpisoval v prvo inventarno knjigo mestnega muzeja »Katalog umotvorov ljubljanske mestne umetniške galerije« 1907.²⁹

Prav v obdobju prvega snovanja muzeja so poseben izziv predstavljala načrtna arheološka izkopavanja v mestu v letih 1909–1913. Arheolog Walter Schmid je izkopal rimsko mesto in z objavo knjige *Emona* (1913) nedvomno potrdil, da je bila Emona prva urbana predhodnica Ljubljane.³⁰ Nova spoznanja o starosti prestolnice so vznemirila Ljubljance in medije ter spodbudila zanimanje za zgodovino (in ponos na mesto). *Slovenski narod* je leta 1910 v šestih nadaljevanjih objavil podlistek o Emoni. Natančno popisane najdbe izpod peresa M. R. so terjale ustanovitev Emonskega muzeja, *Museum Emonense*.

025); <http://www.ljubljanskigrad.si/spoznajmo-grad/zgodovina-gradu/>.

²⁸ Antona Aškercera lahko imenujemo tudi prvega dokumentalista Mestnega muzeja Ljubljana.

²⁹ Prvo inventarno knjigo kratko imenujemo Kulmug, vodimo jo pod inventarno številko MGML, 510:LJU;0019123; prvi vpis v knjigi je: Jurij Tavčar/Pokrajina Jezero/oljnata slika/kupljena 60 kron/pozlačeni okvir/0.50 x 0.75m.

³⁰ Baš, Schmid, Valter (geslo), str. 222. Schmid (Šmid) Valter (pri krstu Franc) (1875–1951); Kastelic, Walter Schmid, str. 296; pobudnik izkopavanj je bil Kranjski deželni muzej, ki je shranil najdbe.

»Predvsem bi bil ta muzej (v obrtni šoli naj bi pripravili nekaj prostorov za muzej) za vsakega tujca največja znamenitost, za vsakega domačina pa največji ponos.«³¹ Pomena tujskega prometa, tj. turizma, so se v povezavi s kulturno dediščino začeli zavedati, a čas še ni dozorel.

Ustanavljanje Mestnega muzeja v Ljubljani

Ervin Dolenc muzeje, ki so vključevali tudi galerije in arhive, označi kot »edine javne znanstvene ustanove pred prvo svetovno vojno na Slovenskem«.³² Tedaj obstoječo muzejsko mrežo so predstavljali Narodni muzej, katerega narodno funkcijo je omejeval pokrajinski muzej za bivšo Štajersko v Mariboru, muzeja v Celju in Ptujju pa sta obdržala krajevno, bolj pedagoško kot znanstveno funkcijo. V Ljubljani so delovale še posebne nacionalke, tako svoje začetke v leto 1898 postavlja Slovenski šolski muzej, leta 1932 pa je bil ustanovljen Etnografski muzej, ki je ostal pod streho Narodnega muzeja, borili so se za osamosvojitve Prirodoslovnega muzeja. Na Primorskem je današnji Pokrajinski muzej Koper leta 1911 nastal kot Mestni muzej Koper. Dolenc zgolj zapiše, da je ustanovitev Mestnega muzeja Ljubljana 1937 prostorsko razbremenila Narodni muzej,³³ kot da se

³¹ *Slovenski narod*, Emona, 8. 3. 1910, št. 54, str. 1; 9. 3. 1910, št. 55, str. 1; 10. 3. 1910, št. 56, str. 1; 11. 3. 1910, št. 57, str. 1; 12. 3. 1910, št. 58, str. 2; 16. 3. 1910, št. 61, str. 1. Pod podlistke, imenovane listek, je podpisan M. R., še nerazrešen akronim.

³² Dolenc, *Kulturni boj*, str. 12s.

³³ Prav tam, str. 13.

je »izgubila« Hribarjeva želja po muzeju prestolnice Slovencev.

Exposé o ustanovitvi Mestnega muzeja Ljubljana je februarja 1929 zapisal dr. Josip Mantuani.³⁴ Upokojeni profesor in ravnatelj Narodnega muzeja je utemeljil potrebo po ustanovitvi mestnega muzeja in ob tem izrazil *credo* muzeologije. Dotaknil se je, kot je zapisal v zaključku, vseh bistvenih točk »organizacije muzeja glede na razvoj stroke«. Ognil se je le gospodarsko-političnega programa, tudi kočljive točke financiranja muzeja, čeprav je priporočal, da je treba štedljivo trošiti denar. Obenem je zapisal, da bo z ustanovitvijo muzeja občinska uprava, tako kot v drugih mestih, hodila »nemoteno dalje po modernizirajoči poti, razlogov za muzej je več kakor dovolj, to pa takih, da drž«. Ljubljana z novim muzejem ne bo slepo sledila tujim mestom, ampak bo predvsem varovala dediščino, ker »ginejo spomeniki in dokazi starobile mestne kulture čimdalje, tem hitreje. ... gine smisel za ostanke bivših dob, ki se umikajo modernim proizvodom, na drugi strani pa se pojavlja patološko 'zanimanje' za starine brez najmanjšega ra-

zumevanja, in to eksploatirajo prekupčevalci, ki jim je kulturno-zgodovinski pomen ničeva stran.« Naprej piše, da se je razvila nova kulturna potreba po ustanavljanju mestnih muzejev, ki raziskujejo lokalno zgodovino, oziroma se lahko posvetijo »lokalnim zahtevam in razmeram«. Iz tega sledi, kje bo novi muzej »nabiral« predmete in kaj vse bodo lahko z gradivom predstavili. Njegovi muzejski cilji so široki in presenetljivo sodobni: temelji na predmetih in na njihovem vključevanju v življenje, predlaga pa zbiranje od rimskih *izkopanin* do kuharskih receptov. V muzeju je treba zaposliti »čim najmanj uradništva«, saj bi v nasprotnem primeru »odprli vrata na stečaj najusodnejšemu diletantizmu«. Predlaga dve redni zaposlitvi: voditelj, ki mora biti akademsko izobražen in graduiran znanstvenik, več v arheologiji, umetnostni in kulturni zgodovini, pa tudi v historičnih pomožnih vedah (v paleografiji, diplomatiki, kronologiji, sfragistiki, heraldiki, numizmatiki, epigrafiki) ter etnografiji in folkloristiki; obvladati mora več jezikov, imeti praktične izkušnje v muzejski tehniki in muzejski službi. Drugi je pomožni uradnik z gimnazijsko izobrazbo in opravljeno matura, da si lahko pomaga z znanjem klasičnih jezikov. Dopolnilni sta bili dve uradniški zaposlitvi, po opravljenih uradnih urah bi delala izven uradnih ur v muzeju preparator (s končano ljudsko šolo in z ročnimi spretnostmi, da lahko čisti bakroreze, lepi posode, natrgane liste itn.) ter strojepiska, ki zna pisati po nareku in kolikor toliko obvlada francoščino. S štirimi ljudmi bi bil mestni muzej preskrbljen za več let.³⁵

Nato so v začetku tridesetih let aktivno nastopile osebnosti ljubljanske kulturne politike, ki so idejo ustanovitve mestnega muzeja uspešno pripeljale do srečnega konca: mestni poglavarji (župani) Ljubljane – dr. Dinko Puc, dr. Vladimir Ravnihar, dr. Juro Adlešič, prof. Evgen Jarc, dr. Josip Mal, dr. Rudolf Molè in drugi – ter seveda mnogi posamezniki, ki so začeli dopolnjevati zbirko mestnega muzeja, ki jo je začel snovati župan Hribar.

V Beogradu je leta 1930 na kongresu zveze mest Kraljevine Jugoslavije podžupan Evgen Jarc³⁶ razpravljal o kulturni vlogi naših mest.³⁷ Na široko se je razpisal o osnovnih funkcijah mesta in zadovoljevanju potreb mestnega prebivalstva, o tem, da je kulturna politika pomemben del komunalne politike, katere cilji so boj proti »razduhovljenju« modernega človeka na vsej črti, proti ločitvi socialnih razredov in delovanje v smeri občje državne kulturne politike. Zavzel se

³⁴ Stele, Mantuani, Josip (geslo), str. 43–45. Josip Mantuani (1860–1933) je bil doktor umetnostne zgodovine in arheologije, sprva zaposlen v dvorni knjižnici na Dunaju, kjer je skrbel za zbirko bakrorezov, nato pa za glasbeno zbirko. Leta 1909 je postal ravnatelj Deželnega muzeja v Ljubljani, leta 1924 pa se je upokojil. Bil je urednik *Carniole* in nato *Glasnika muzejskega društva za Slovenijo*; SI ZAL LJU 489, Reg. I, fasc. 2287; pod številko 8328/29/ XXI/10 je ohranjen rokopis *Exposé o ustanovitvi Mestnega muzeja Ljubljana*, str. 1–9, arhivska paginacija 547–552; zamisli dr. Mantuanija omenjam, ker se je celostno lotil koncepta organizacije (mestnega) muzeja, ki je bil relevanten osebnostim ljubljanske in slovenske kulturne politike še v tridesetih letih 20. stoletja; v smislu vrednotenja teoretičnih misli o organizaciji muzeja lahko polemičen pogled na dr. Mantuanija beremo v Nemeček, *Razvoj konservatorske delavnice*, str. 37–48. Po prisilni upokojitvi je zapustil precej napete medčloveške odnose v muzeju. O vprašanju upokojitve in razmer v Narodnem muzeju gl. Cerkovnik, Dr. Josip Mantuani, str. 26–37. V Hribarjevi zapuščini je ohranjeno pismo/spomenica (MGML 510:LJU;0048282) senatorju I. Hribarju iz leta 1937, ko Znanstveni odbor Prirodoslovnega društva, Muzeološko društvo za Slovenijo, Ravnateljstvo Narodnega muzeja ter inštituti Univerze v Ljubljani (zoološki, botanični, mineraloški, geološki in histološki) na desetih straneh pišejo o *Nesodobni organizaciji Narodnega muzeja v Ljubljani*; dr. Mal se pod zahtevo »Mi pa hočemo naprej! Mi ne smemo in ne moremo ostati še dalje na stopinji kulture, ki jo je oznanjal ljubljanski enciklopedični muzej pred 116 leti« podpiše, čeprav je bil tedaj že 13 let ravnatelj (čeprav gre v osnovi za osamosvajanje Naravoslovnega muzeja, je dikcija presenetljiva); ravnatelj Narodnega muzeja (1945–1968) dr. Jože Kastelic v *Josephi Kastelic opera selecta*, str. 181s, oceni, da »Narodni muzej med obema vojnoma ni mogel več dohitevati razvoja evropskih muzejev ne v prostorih, ne v razstavni tehniki, ne v vskladiščevanju in konserviranju predmetov«. Strokovno je šlo dr. Mantuaniju bolje od rok, saj najdemo v njegovem zasebnem arhivu (ARS, SI AS 934, fasc. 4) ohranjenih več poskusov priprave kataložnih listkov za popis muzealij, sam zapiše, da se je zgledoval po *dunajski državni galeriji*. Ti vsebujejo vse ključne rubrike tudi glede na današnje zapise o muzejskem predmetu: umetnik, vsebina, vrsta muzealije, merilo, inventarna številka, znamka (signatura), orientacijska številka, način pridobitve, pripombe, vrednost in nahajališče.

³⁵ Prav tam.

³⁶ Pirjevec, Jarc, Evgen (geslo), str. 385s. Evgen Jarc (1878–1936), slovenski politik in profesor, služboval je v Kranju in na I. državni gimnaziji v Ljubljani, nato še v Tuzli. Po prvi svetovni vojni se je posvetil mestni politiki ter se zavzemal za kulturni napredek in turistični razvoj Ljubljane. Tik pred smrtjo je postal glavni urednik *Kronike slovenskih mest*.

³⁷ Jarc, Kulturne naloge naših mest, str. 43–47; objavljeno predavanje iz Beograda.

je za državni »zakon o varstvu starin«. Mestni arhiv in mestni muzej je razumel kot organsko zvezo, saj je njun delokrog včasih težko ločiti. Ljubljanski muzej bo nosilec naloge, da zbira vse, kar se nanaša na zgodovino Ljubljane, stavbni razvoj ter gospodarsko in kulturno preteklost itn. Njegov cilj je bil, da ljudem »odpremo naše muzeje, ki pričajo o naši zgodovini, dajmo mu (kmetu) priliko, da se seznanj z našim gledališčem, z našo dramo in opero; koncerti in predavanja mu naj odkrijejo vrednote mestne kulture«. S tem bi mu pokazali mesto v drugačni luči in meščana ne samo kot pohajkovalca. »Kakor sloni naša narodna moč, naša narodna obnovitev na kmetu, tako bi bilo enostransko gledati samo kmečko kulturo, ki jo mestna kultura v višjem pravcu spopolnuje. Med obema najti pravo, stalno in plodno sintezo, je važna nacionalno-kulturna naloga naših mest.«³⁸

Mestna občina je 9. junija 1933 ustanovila kulturni oddelek,³⁹ v pristojnosti katerega sta bila razpravljanje in predlaganje ustanavljanja osrednjih deželnih in mestnih institucij, prvi načelnik oddelka, mestni svetnik in podžupan, je bil prof. Jarc.⁴⁰ Na

aprilski seji 1933 so ustanovili *kuratorij*, skrbniški odbor ali nadzorni svet, za mestni muzej, ki so ga sestavljali člani mestnega sveta in izbranci iz bogatejšega meščanstva,⁴¹ kajti od njih so pričakovali predlog statuta muzeja, ki bi ga potrdili na mestni občini; pomagali bi zbirati prostovoljna darila, tako finančna kot predmete za muzejske zbirke. Svet bi tudi pomagal poiskati, predlagati in prenoviti primerne prostore, zbiral bi material, ki so ga hranili različni občinski odseki, v Narodnem muzeju in se zanimal za predmete pri zasebnikih. Prvič omenjajo zbiranje »predmetov, slik, fotografij itn. za sodobni muzejski oddelek«. V strokovnem svetu kuratorija so bili ravnatelj Narodnega muzeja dr. Josip Mal, ravnatelj Etnografskega muzeja Niko Zupanič, dr. France Stelè, umetnostni zgodovinar in prvi konservator, slikar Maksim Gaspari,⁴² prof. Albert Sič, etnolog, Božo Račič, organizator in promotor domače obrti, ter mestni arhivar kot referent.⁴³ Junija 1933 so prosili za potrditev predračuna za plačilo večjega suhega prostora, tj. skladišča, kjer bi lahko hranili muzejske predmete.⁴⁴

Kulturni odsek je septembra 1933 pod prvo točko razpravljal o proračunskih predlogih kulturnega oddelka. Načrtovali so postavko 50.000 din za zagonska sredstva za mestni muzej (točka 4). A denarja mestni svet ni odobril, saj je predlog v zapisniku ostal brez rdeče kljukice.⁴⁵ Na isti seji je pod 6. točko dnevnega reda že precej razdelano in zavezujoče o vprašanju mestnega muzeja razpravljal dr. Joža Bohinjec (v zapisnikih tudi Bohinc, Bohinjec):⁴⁶ »Zaradi nujne potrebe po ustanovitvi samostojnega mestnega muzeja ter z ozirom na muzejski zgodovinski material, ki ga poseduje Mol, dalje material, ki ga dobimo tičoč se Ljubljane v prenatrpanem državnem muzeju, dalje muzejske zbirke Glasbene matic, gledališča, privatnikov /g. Winter/ dalje slik, kipov, ki jih Ng ne more razstaviti, pristopi naj se takoj k uresničenju ustanovitve mestnega muzeja. Pri državnem muzeju se nahaja tudi obrtni muzej, ki nima prostorov za otvoritev. G. Winter je pripravljen izročiti svojo dragoceno zbirko mestnemu muzeju, ako ima možnost, da ta oddelek sam uredi. Misliti je na rim-

³⁸ Prav tam, str. 43s. Navezuje se tudi na mestno arhitekturo in sklicuje na načela Le Corbusiera. Tudi v tem pogledu meni, da je v interesu mesta, da ohrani poteze, ki so estetsko ali pokrajinsko učinkovite ali zgodovinsko-spominsko znamenite. Naveže se na posebne umetnoobrtne muzeje ter daje primerjavo s tovrstnimi muzeji v Londonu in z nekaterimi v Nemčiji. Socialnih razsežnosti se dotakne s pisanjem o ustanovitvi ljudske univerze in splošnih knjižnic, o dostopnosti kvalitetne filmografije ter o dobri komunalni publiciteti oziroma seznanjanju prebivalstva z različnimi informacijami.

³⁹ SI ŽAL LJU 488, Rokopisne knjige, Cod. VIII, 1, str. 1. V zapisnikih se pojavljajo različna poimenovanja – odbor, odsek, oddelek; prav tam, Pravilnik Kulturnega odbora, str. 71–73. Kulturni odbor mestnega sveta občine ljubljanske je »posvetovalni organ predsednika mestne občine v vseh kulturnih vprašanih tičočih se mesta Ljubljane in neposredne okolice, izvzemivši šolstvo«.

⁴⁰ Iz zapisnikov in sklepov kulturnega oddelka in mestnega sveta razberemo, da so mestni politiki skupaj s strokovnjaki razmišljali o celovitem »narodovem telesu«. Poleg mestnega muzeja so snovali mestni arhiv in knjižnico, resno so se pogovarjali o pripravi monografije Ljubljane (prekinila jo je vojna), o knjigi častnih ljubljanskih meščanov (nato o galeriji za Ljubljano zaslužnih mož), skrbeli so za ateljeje slikarjev in kiparjev itn. Leta 1934 so začeli izdajati periodično revijo *Kronika slovenskih mest*. Narodno galerijo so ustanovljali že v času župana Hribarja, leta 1918 so ustanovili Društvo Narodna galerija, Mestna občina ljubljanska je leta 1933 ustanovila institucijo Narodna galerija; julija 1946 jo je prevzela vlada Republike Slovenije in s tem je pridobila nacionalni status. Mestnosti narodne galerije in njenih zbirk lahko sledimo v SI ŽAL LJU 488, Cod. VIII, 1, str. 8. Na seji kulturnega odbora so razpravljali o Narodni galeriji, ki ji je mestna občina dala na razpolago vse slike in kipe, niso pa vsega potrdili z reverzi. Zato je župan odredil, da v galeriji sestavijo seznam mestne imovine, ki se mora označiti na vseh predmetih. Umetnine pa, ki jih niso razstavili, morajo vrniti mestni občini; prav tam, str. 97s: Kulturni odsek je na seji avgusta 1936 odločil, da se pod postavko Umetniška galerija »iz tega fonda nakupuje umetnine za bodoči mestni muzej, oziroma se za enkrat kot mestna last razstavlja v Narodni galeriji«. Z odkupi so podpirali naše umetnike, ki so preživljali »strašno gmotno krizo«. Narodno galerijo pa imenujejo »oni zavod, ki je naš ponos, zavod, ki mu privatna iniciativa in požitvovalnost pomagata, da kaže

umetnine, ki nas zanje lahko zavida marsikateri narod ...«.

⁴¹ SI ŽAL LJU 489, Reg. I, f. 2287, str. 553s. Navedli so trgovca Jelačina, Škubca, Vodnika, Vovka, Kneza, Verovška, Žiliča, Stupico, Krisperja in Mayerja.

⁴² <http://museums.si/sl/author/details/66/maksim-gaspari>: Maksim Gaspari, slikar, poučeval risanje v ljubljanskih srednjih šolah in bil restavrador v Etnografskem muzeju.

⁴³ SI ŽAL LJU 489, Reg. I, f. 2287, str. 553s.

⁴⁴ SI ŽAL LJU 488, Rokopisne knjige Cod. VIII, 1, str. 5.

⁴⁵ SI ŽAL LJU 499, Mesto Ljubljana, Kulturni oddelek, 1–40, 1, mapa 6. Na seji 6. septembra 1933 so rdeče odključali potrebne vsote, npr. za Mestni arhiv 20.000 din, Mestno knjižnico in čitalnico 61.000, Mestno umetnostno galerijo 108.000 din itn. Potrdili niso predlogov za mestni muzej, Tiskovni referat ter Spomenike in skulpture.

⁴⁶ Mahkota, (geslo) Bohinjec, Joža (1880–1941). Bohinjec je leta 1919 v Pragi doktoriral iz prava, ravnatelj Okrožnega urada za zavarovanje delavcev in občinski svetnik Mestne občine Ljubljana.

Turjaška palača (ZAL, B4-028).

ske izkopsnine ljubljanske, ki bi bile ob ustanovitvi mestnega muzeja na razpolago. Zato je poiskati primernih prostorov in predlaga, da se v ta namen izprazni grad Tivoli. Tako bi v tem delu mesta koncentrirali vse umetnostne ustanove, kar omogoča tujcu poset.« Grad Tivoli se mu je zdel kakor nalašč za muzej, saj ne potrebuje posebnih adaptacij, tako da bi bilo v prvem letu predlaganih 50.000 din za ustanovitev in postopno zbiranje dovolj. Županu je predlagal: »1. da se obveste vse stranke v gradu Tivoli, da bo grad postopoma izpraznjen, 2. da se v pritličju in v prvem nadstropju odpove onim strankam, katerih prostori se bodo rabili za začetno razstavo v muzeju. Sprejme se nadalje predlog referenta, da je povabiti vse interesente, ki prihajajo v poštev za ustanovitev mestnega muzeja, da se lahko ugotovi, koliko in kakšen muzejski material je na razpolago.«⁴⁷ Posebej je poudaril, da je še vedno aktualen Mantuanijev razmislek o novem muzeju.

Auerspergova palača za mestni muzej

Na kulturnem oddelku so razpravljali o primerni hiši za muzej, sprva so bili v igri grad Tivoli, a je bil

⁴⁷ SI ZAL LJU 488, Cod. VIII, str. 17s. Prepisano brez zatipkanih napak zapisnikarja; prav tam, str. 25–27. Kulturni odbor je spet poudaril nujnost ustanovitve mestnega muzeja, in sicer z argumentom, da je Narodni muzej le še skladišče.

prevlažen, bivša državna dvorazredna trgovska šola, v kateri ni bilo dovolj prostora,⁴⁸ pa tudi Ljubljanski grad,⁴⁹ a le v primeru, da bi grad prenovili po načrtih Jožeta Plečnika. Ker pa mesto ni imelo 15 milijonov za prenovo mestne »akropole«, je stara ideja ostala neuresničena. Župan dr. Puc je 8. novembra 1933 že odredil ogled dveh lokacij, gradu Tivoli in Ljubljanskega gradu,⁵⁰ a ogled ni bil zadovoljiv, saj je kulturni oddelek februarja 1934 sklical nov razgovor pri ravnateljstvu Narodnega muzeja, kjer so ponovno ugotovili vsestransko nujno potrebo po ustanovitvi mestnega muzeja,⁵¹ ki bi hranil predmete, tedaj že raztresene na več mestih. Kot najsprejemljivejšo novo lokacijo so omenili Auerspergovo palačo na Križevniškem trgu,⁵² ki se jim je zdelo najprikladnejša zato, ker je stala v starem delu mesta in »je novo adaptirana, opremljena s centralno kurjavo in vsebuje cca

⁴⁸ Mal, *Marginalije*, str. 78s; Waldherrerjevo učilišče na Beethovnovi ulici.

⁴⁹ Stelè, *Problem Ljubljanskega gradu*, str. 106.

⁵⁰ SI ZAL LJU 489, Reg. I, fasc. 2287, str. 574. K ogledu je povabil gradbeni urad, gospodarski urad, podžupana g. Jarca, mestnega arhivarja, ravnatelja Državnega muzeja Mala in prof. Steleta, državnega konservatorja, ter upravitelja gradu Tivoli in Ljubljanskega gradu.

⁵¹ Prvič ime institucije zapisano z veliko začetnico.

⁵² V zapisniku pomotoma zapisano staro poimenovanje Križevniški trg (1876–1892) za Napoleonov trg (1930–1952); SI ZAL LJU 488, Cod. VIII, 1, str. 27: seja 27. 2. 1934.

50 lokalov. Je last banovine in bo naprodaj za cca 1.000.000 din.«⁵³

Leta 1934 je kulturni odbor županu in mestnemu svetu predlagal, »da se ukrenejo vsi koraki za pridobitev Auerspergove palače za muzej«. Prvič so si člani odbora palačo ogledali februarja 1935 in o bodočem muzeju so se takoj razpisali časopisi. Mestni svet je takoj objavil uradno poročilo, da bo občina ustanovila svoj muzej v zato kupljeni Auerspergovi palači na Napoleonovem trgu. Na seji občinskega sveta istega leta so potrdili nakup »Auerspergovega dvorca« v Gosposki ulici,⁵⁴ kupna pogodba je bila podpisana 16. avgusta 1935.⁵⁵ od banovinske uprave je mesto za 1.300.000 din kupilo prenovljeno poslopje Turjaške palače, reprezentativno mestno stavbo,⁵⁶ ki je bila vredna okoli 2 milijona din. A ker je z novim muzejem ban dr. Dinko Puc⁵⁷ predvsem »reševal« Narodni muzej, ki je bil prenatrpan z gradivom in bi ga s tem prostorsko razbremenil, je pristal na nižjo kupnino. Čez nekaj tednov je bil čas za selitev v palačo primeren, saj so bile vse formalnosti z banovino urejene in mestna občina je poslopje prevzela.⁵⁸

Ureditev Auerspergove palače

Po nakupu je takoj stekla razprava, kako vsebinsko »napolniti« palačo. V štirinajstih prostranih sobah drugega nadstropja, ki so bile kakor nalašč za muzej, bi po posameznih »oddelkih« predstavili mestno zgodovino,⁵⁹ poleg razstavnih prostorov v pritličju in drugem nadstropju pa so se vanjo začasno naselili poleg kulturnega oddelka še prosvetni in eksekucijski oddelek mestnega poglavarstva. Za preselitvene in namestitvene stroške so namenili vsoto 30.000 din, kulturnemu odseku pa so naročili, naj k sodelovanju pritegne vse strokovnjake in zasebnike.⁶⁰ Aprila istega leta je bil potrjen znesek za urejanje muzeja v proračunu v višini 50.000 din. Prof. Jarc je v pismu županu zagotovil, da »čeprav skromen, nam ta znesek dovoljuje in nas hkrati opo-

zarja, da pristopimo k ustvaritvi te nove in pomembne mestne ustanove.«⁶¹

Avgusta 1934⁶² je načelnik kulturnega oddelka Evgen Jarc poslal v potrditev osnutek proračunskega predloga kulturnega oddelka za leto 1935. Pod *B. dodatni proračun* so v 11. točki tokrat predlagali financiranje mestnega muzeja v višini 150.000 din in vsoto utemeljili: »*Detaljnega proračuna za prvo leto ni mogoče predvidevati. Za mestni muzej je bila kupljena palača,⁶³ knežji dvorec Auerspergov, ki se v mesecu oktobru izprazni. Glasom predvidenega materiala potrebovalo se bo za mestni muzej 42 sob, ostale sobe se bodo porabile za pisarne kulturnega in statističnega urada, stanovanje hišnika, delavnico itd. Iz proračunskega zneska se mora izvršiti potrebna adaptacija prostorov, prevoz predmetov za muzej, dalje nabava vitrin, stojal, omar, polic in sploh vsega materiala, ki je za to potreben, da se mestni muzej uredi. Poleg tega je kriti iz tega zneska kurjavo, razsvetljavo, vodo. Prihodnja leta, ko bo muzej urejen, odpadejo vsi ti stroški in se postavka zniža samo na upravne stroške poslopja, kurjavo in razsvetljavo.*«⁶⁴

Sodeč po septembrskem zapisniku seje kulturnega odseka pa se je zgodil preobrat, saj je zaradi »nepredvidenih tehničnih težkoč« načelnik Jarc županu predlagal, da se preloži zamišljen predlog za odobritev osnovanja mestnega muzeja. Hkrati naj bi kulturni oddelek še enkrat uredil vse formalnosti glede nakupa in prevzema zgradbe. Nenadoma se je spremenil tudi vsebinski predlog postavitve, saj je oddelek dobil nalogo, da izdela podroben načrt za ureditev prostorov, katerega »delokrog naj se omeji le na mestni muzej v ožjem pomenu.«⁶⁵ Do polemik je najverjetneje prišlo zaradi vizij vsebinske postavitve, saj so se odločali med postavitvijo ožje lokalne

⁶¹ Prav tam, str. 597.

⁶² SI ZAL LJU 499, Mesto Ljubljana, Kulturni oddelek, 1, mapa 13. Kulturni oddelek se je odzval na pisanje časopisov, ki so zvedeli za bodoči nakup palače in že trdili, da bodo palačo napolnili administrativni oddelki mestne občine. 42 sob so namenili za muzej, pisarne uprave muzeja, konservatorja, za mestni kulturni odsek, statistični urad in stanovanje hišnika. Palačo so si šli ogledat.

⁶³ Potekali so razgovori za nakup, ki se je zgodil leta 1935.

⁶⁴ SI ZAL LJU 499, Mesto Ljubljana, Kulturni oddelek, 1, mapa 13.

⁶⁵ SI ZAL LJU 488, Rokopisne knjige, Cod. VIII, 1, str. 35; prav tam, str. 59. Pod 4. točko dnevnega reda: mestni muzej je »lokalni muzej in obsega zbirke, originalne ali v modelih, od najstarejše dobe do današnjih dni. ... Posebno naj se pokaže razvoj mesta Ljubljane. Vse drugo, kar ni direktno v zvezi z Ljubljano, ne sodi v mestni, temveč v centralni muzej. Ravnatelj muzeja mora biti akademsko izobrazena oseba, oziroma mora imeti kvalifikacijo, ki jo zahteva država za svoje muzeje. Skupno z načelnikom urada skrbita za pravilno uporabo kreditov, sicer pa je v svojih poslih popolnoma samostojen. Muzej služi po posebnem pravilniku.« Prav tam, str. 124: 26. januarja 1937 so na seji kulturnega oddelka zapisali, da je Ljubljana edino večje mesto v Jugoslaviji, ki še nima svojega muzeja. Ponovno so poudarili »veliko vzgojno in patriotično važnost ustanovitve muzeja Ljubljane, središča slovenskega naroda.«

⁵³ SI ZAL LJU 488, Rokopisne knjige, Cod. VIII, 1, str. 25–27; prav tam, str. 195. Turjaška palača je bila tudi gledališka kulisa v času velesejma junija 1938. Narodno gledališče je pripravilo predstavo na prostem, Goldonijevega Lažnika – dr. Molé naj bi v palači dovolil tudi prostore za garderobo.

⁵⁴ *Jutro*, 11. 10. 1934, str. 7, Mestni muzej se bo vselil v Auerspergovo palačo; *Jutro*, 25. 7. 1935, str. 3, Mestni muzej urejajo. Pisec je ugotovil, da Auerspergova palača ni bila primerna za muzej, saj je bila že brez razstave v njej velika gneča magistratnih uradov. Predvsem pa je preuranjeno zapisal, da bodo v treh tednih prenovitvena dela končana; *Slovenec*, 8. 5. 1935, str. 4, Za osrednji slovenski arhiv: priobčili novico, da se bo muzej selil v palačo v nekaj dneh.

⁵⁵ SI ZAL LJU 488, Rokopisne knjige, Cod. VIII, 1, str. 29; Mal, Vodnik po ljubljanskem Mestnem muzeju, predgovor.

⁵⁶ Andrejka, Poslopje Mestnega muzeja, str. 261–266.

⁵⁷ Dr. Dinko Puc, župan 1928–1935, ban februar–september 1935.

⁵⁸ *Slovenec*, 8. 5. 1935, št. 104, str. 4.

⁵⁹ *Slovenec*, 20. 4. 1935, št. 92, str. 4, Ljubljanski mestni muzej.

⁶⁰ SI ZAL LJU 489, Reg. I, fasc. 2287, str. 592.

»zgodovine Ljubljane« in razstave, ki bi Ljubljano pokazala kot prestolnico, njen geostrateški položaj in zgodovino. Kmalu po nakupu palače je tedanji načelnik kulturnega oddelka dr. Molè prosil, naj vendar določijo, kateri mestni urad bo upravljal z »Auerspergovgo palačo«, in sicer predvsem zato, ker so se mnoga društva že uradno potegovala za pridobitev prostorov v palači, zato naj se že začne urejati muzej, ker »je škoda, da stoji prostor prazen«. ⁶⁶

Leta 1935 je Jarc objavil (skoraj) manifest novega muzeja. Zavzemal se je za sodoben pristop pri organizaciji muzeja. Ni govoril na pamet, pač pa si je študijsko ogledal muzeje v Nemčiji: v Bonnu, Kölnu, Ulmu, Augsburgu, Regensburgu, Würzburgu, Landsluthu in Münchnu. Pogovarjal se je z ravnateljem *Rheinisches Museum* v Kölnu, ki je želel z muzejem pokazati »kulturni razvoj Porenja in njegovo povezanost z Nemčijo. Glavni cilj muzeja bodi, da pokaže v sedanosti živečemu človeku povezanost današnje kulture s preteklostjo in ga tako vzgaja, da pravilno ocenjuje kulturo sedanosti iz domače tradicije.« Jarc je pričakoval, da se bo ob velikih stroških, ki jih je mesto žrtvovalo, ustvaril ljubljanski mestni muzej, ki bo »ne samo popoln v znanstvenem oziru, ampak bo tudi vsak čas privlačna točka za Ljubljančane in tujce. Pokazati lastnemu človeku, kako malo se je doslej zavedal, na kako zgodovinsko znamenitih tleh stoji njegovo mesto, v tujcu pa ustvariti prepričanje, da tu živi rod, ki zna ceniti svojo kulturno preteklost, to bo hvaležna naloga mestnega muzeja.« Razpravljal je o muzeologiji in poudaril, da se bo moral muzej »posluževati moderne muzejske tehnike, če se hoče uveljaviti«. ⁶⁷ Muzej je videl kot izobraževalno ustanovo: »*Novo vsebino naj bi dobil pojem muzeja v zvezi s stremljenji za splošno ljudsko izobrazbo ... , ki iščemo zanjo novih osnov, bodo muzeji važno dopolnilo historično-filološkemu bistvu šol in univerz, ker vodijo k predmetom in izhajajo od predmetov. Muzej postani ljudski muzej, ki naj ne upošteva samo razmeroma ozkega kroga učenjakov in za posamezne panoge zavzetih strokovnjakov, ampak vso javnost in naj skuša uveljaviti vse vzgojne vrednote, ki jih vsebuje. Stari tip meščanskega znanstvenega in poučnega muzeja se naj bi preobrazil v ljudski ali vzgojni muzej.*« ⁶⁸

Poslanstvo muzeja je postajalo večplastno, zlasti naj to ne bi bil »samo« mestni muzej, poudarjali so vlogo Ljubljane kot prestolnice, saj »če hočemo veljati za kulturni narod, moramo imeti in priznati razen političnega tudi kulturno središče, ki si ga moramo

izgraditi in izpopolniti v vseh smereh, tako da bo v ponos vsakemu Slovencu, pa naj prebiva ob Dravi, Savi, Muri, Kolpi ali ob Soči«. ⁶⁹

Zbiranje in zbiralna politika mestnega muzeja

Profesor Mantuani je pod točko *II. Predmet nabiranja* predlagal, da mora muzej zbirati vse, »kar tiče zemlje, na kateri se je dvignila Ljubljana in razvoj našega mesta«. ⁷⁰ Že maja 1933 je odsek za organizacijo mestnega arhiva in mestnega muzeja mestni registraturi naložil, da pregleda »vse po mestni upravi nakupljene slike, fotografije in predmete« od leta 1900 do 1914. ⁷¹

Ker so se na magistratu zavedali, da mestni muzej (še) nima gradiva za razstavo, so se dogovarjali z Narodnim muzejem, da bi novoustanovljenemu muzeju posodil svoje umetnine ljubljanskega izvora, a ohranil lastništvo. Dopisovanje o tej nameri je potekalo po več poteh: med kulturnim oddelkom občine in Narodnim muzejem, Narodnim muzejem in banko upravo ter županom in Narodnim muzejem. ⁷² 30. aprila 1935 je dr. Mal upravi Dravske banovine poročal, da so že podpisali načelni pristanek za izposojanje gradiva, ki ga je nameraval Narodni muzej posoditi mestnemu muzeju. V predhodnih razgovorih sta se dr. Mal in prof. Jarc strinjala, »da iz strokovno znanstvenih ozirih enotnega arheološkega pregleda naših pokrajin, ki ga obiskovalcu nudijo sedaj muzejske zbirke na enem kraju, nikakor ne kaže cepiti na dva dela z izločitvijo ljubljanskega gradiva v Mestni muzej«. Prof. Jarc, dr. Stelè in dr. Saria so se strinjali z Malovim predlogom, da bi izročili le duplikate, nerazstavljeno gradivo, del lapidarija in odlitke pomembnejših predmetov, rekonstruirali rimski tlak, postavili hipokavst, rimsko vodovodno napeljavo, maketo Emone itn. V mestni muzej bi oddali tudi gradivo, ki ga je Mal zbiral za umetnoobratni oddelek. Razstavili bi tudi »znanstveno in umetnostno ostalino Viktorja Smoleta, barona Šveglja, posamezne predmete znamenitejših osebnosti našega kulturnega in javnega življenja bi mogli razstaviti v posebnem prostoru *Zgodovinskih spominov*. V Mestnem muzeju bi se mogli namestiti tudi obe vitrini z dokumenti s spomini na Napoleonovo dobo francoskih *Ilirskih dežel*, ki sta sedaj popolnoma neprimerno v mineraloški dvorani ...« Za muzejske predmete se je morala ljubljanska mestna občina zadolžiti, da bo zanje primerno skrbela, jih zavarovati proti vlamu in požaru ter prevzeti odgovornost za morebitne nastale poškodbe iz malomarnosti. Vsi stroški prevoza so bremenili mesto, na vse spremembe na predmetih bi

⁶⁶ Prav tam, str. 69.

⁶⁷ Jarc, Ljubljanski mestni muzej, str. 191–194, navaja posamezne vsebinske dele, ki bi jih moral vključevati novi muzej, od prazgodovine do Turkov in cerkve, omenja tudi sliko meščanske kulture, do likovne zbirke itn. Ogledal si je »sijajno razstavo Tri dni v Münchnu; gledalec se pripelje s pošto, se nastani v starem hotelu, si ogleda takratno mesto, se zabava na veselicah in v gostilnicah in se spreha v lepi okolici, gre v gledališče in se tretji dan posloviti.«

⁶⁸ Jarc, Ljubljanski mestni muzej, str. 191.

⁶⁹ *Slovenec*, 16. 9. 1937, str. 3, Ljubljanski mestni muzej odprt: poudarjen pomen kulturnega turizma.

⁷⁰ SI ZAL LJU 489, Reg I, fasc. 2287: Mantuani, *Exposé o ustanovitvi mestnega muzeja Ljubljana*, str. 2 oz. 549.

⁷¹ Prav tam, str. 563.

⁷² NMS, 1935, 399/35, 209/35, 257/35.

*Roka pravice ali tržno znamenje
(MGML, foto: Matevž Paternoster).*

moral pristati Narodni muzej, ki je mogel vsak trenutek zahtevati predmete nazaj, mestni muzej je moral sestaviti popis izposojenih predmetov, ki bi jih smel izposojati, kopirati, fotografirati in reproducirati le s pristankom Narodnega muzeja, na razstavi pa vidno označiti, da so last Narodnega muzeja. Vse sposojene predmete so morali razstaviti. Za mestni muzej je tudi veljal enak urnik obiskov itn.⁷³ Ni jasno, kdaj in kako so v mestni muzej prepeljali predmete, ki so jih darovali posamezniki za mestni muzej (v ustanavljanju) oziroma jih je za bodoči muzej kupil kulturni odbor. Kulturni odsek je tudi Narodno galerijo pozval, naj vse slike, ki ji jih je dala na razpolago mestna občina in niso bile razstavljene, izroči bodočemu muzeju. Obenem so župana ponovno pozvali, da izda odlok o popisu seznama vseh »umetniških« nakupov od župana Ivana Hribarja dalje.⁷⁴

⁷³ NMS, 257/1935.

⁷⁴ Prav tam, seje od junija do julija 1933, str. 39: spomnili so se, da je Ivan Hribar svoje slike in umetnine po smrti zapustil Mestni občini Ljubljana, zato so zahtevali, da morajo poiskati spise (avtorica domneva, da si senatorja Hribarja (1932–1938) niso drznili prositi za darilne listine, raje so jih iskali sami). Prav tam, str. 23: na prvi seji leta 1934 so pred-

*Pečatnik mesta Ljubljane
(MGML, foto: Marko Zaplatil).*

V dokumentaciji je ohranjen zanimiv poskus »repatriacije« umetnin iz Avstrije. Dober mesec po ustanovitvi mestnega muzeja je v rokopisu ohranjen koncept pisma načelnika in podžupana Jarca Ministrstvu zunanjih zadev v Beogradu: ker je mnogo gradiva, ki bi ga »morali« pokazati na razstavi v novoustanovljenem mestnem muzeju, na Dunaju v *Naturhistorisches Museum*, naj ministrstvo sproži pogajanja z avstrijsko vlado, ki jih je leta 1928 že vodil pomočnik bana Dravske banovine dr. Otmar Pirkmajer. S predmeti naj bi Avstrijci vrnili tudi »najdbene zapisnike.«⁷⁵ Ministrstvo je odgovorilo, da dr. Otmar Pirkmajer ni vodil nikakršnih pogajanj o vračanju muzealij, je pa priložen spisek eminentnih arheoloških lokacij, s katerih so zahtevali vrnitev izkopanin: Ljubljansko barje, Vače, Šmarjeta na Dolenjskem, Rovišče nad Krškim, Podzemelj v Beli krajini, Mihovo v Gorjan-

lagali, da izdelajo kopijo znamenja mestnih tržnih in sodnih pravic, izvornik pa ostane v muzeju. Danes sta v zbirkah tržno znamenje ali roka pravice, MGML 510:LJU;0028135, in žezlo mestnega sodnika, MGML 510:LJU;0010537; prav tam, str. 26–27: zavrnilo nakup predmetov; SI ZAL LJU 499, Mesto Ljubljana, Kulturni oddelek, 1, mapa 23: posebna je bila donacija gospe Alojzije Meglič z Igriške ulice, ki je želela deponirati svoje starinske predmete, če bi morala oditi iz Ljubljane ali v primeru vojne. Uporabljala bi jih do smrti, nato pa poklonila mestnemu muzeju (21. 9. 1939).

⁷⁵ Prav tam, str. 601, koncept datiran 23. 4. 1935; str. 607: »Gradskemu poglavarstvu« je veleposlaništvo Kraljevine Jugoslavije v Avstriji 13. 6. 1935 odgovorilo, da v arhivu veleposlaništva ni dokumentov pogajanj iz leta 1928; na istem dokumentu je zapisan koncept načelnika kulturnega oddelka (odposlan 13. 7.), naslovljen na dr. Pirkmajerja, naj mestu izroči prepis poročila oziroma sporoči naslov organa, kateremu je poročilo o pogajanjih poslal. Prim. tudi Jarc, Ljubljanski mestni muzej, str. 190: najverjetneje ni naključno prevzel pobudo kot J. W. Goethe, ki je leta 1816 in 1817 predlagal, »naj se umetnine, ki jih je odnesel Napoleon«, vrnejo Nemčiji.

cih nad Št. Jernejem, Mokronog, Roje pri Moravčah, Otok pri Črnomlju, Brezje, Videm, Libenska gora, Hrastje pri Ljubljani, Magdalenska gora, bronaste drobne najdbe iz različnih krajev, npr. Bled, tudi iz Emone, kar je izkopal prof. dr. Schmid.⁷⁶ Nato ni več ohranjenih dokumentov na to temo.

Seja kulturnega odseka 1. aprila 1936 je bila v celoti posvečena mestnemu muzeju v urejanju. Prof. Jarc je predlagal, da bi zbiranje gradiva pospešili tudi tako, da bi v letu 1936 pripravili razstavo *Lega, tloris in lice Ljubljane*. Koncept je bil precej širši, kot bi pričakovali po naslovu, saj naj bi zajemala vsebine od geopolitičnega prostora do emonskih najdb, naselitev Ljubljanske kotline po propadu Emone, germanizacijo slovenske zemlje itn. Na Vrhovčev predlog naj bi ji sledila razstava *Ljubljanski meščani v preteklih stoletjih*. Razstavi nista bili realizirani, predvsem zato, ker prostori še niso bili primerno urejeni, pa tudi denarja je bilo premalo.⁷⁷

Zbirko mestnega muzeja so gradili z darili in odkupi. V zbiranje je kulturni odsek skušal vključiti tudi mestno prebivalstvo, a so v časopisu *Jutro* leta 1934 nekoliko zajedljivo zapisali, da Ljubljančani čutijo v srcu in na jeziku veliko ljubezen do mesta, v dejanjih je pa nimajo, saj je bil odziv na prošnjo, da bi poiškali v svojih domovih kakšne »spominčke« na nekdanjo Ljubljano, morda sliko, fotografijo ali karkoli drugega, kar bi lahko pogrešali in poklonili novemu muzeju, precej skromen.⁷⁸ Ta trditev ne drži povsem, saj so osveščeni posamezniki od leta 1933 dalje za mestni muzej darovali vse od likovnih del do predmetov iz vsakdanjega življenja: fotografije, novce in osebne predmete. Na sejah so sproti razpravljali in se dogovarjali o predmetih, ki so bili mestnemu muzeju podarjeni ali jih je ta odkupil. Ker pa kulturni oddelek ni imel skladišča za muzejske predmete, so jih sprva hranili v Narodnem muzeju. Tako je npr. prof. Albert Sič podaril tri iz slame pletena vedra, oblita s smolo, imenovana *cambab*. Ljubljanska gospodinjstva so jih morala imeti v primeru požara, podarjena so prihajala iz gostilne »Pr Brgant«. Prav tako je prof. Sič za bodoči mestni muzej kulturnemu odseku podaril pripravo za iskanje zakladov. Mestno načelstvo jo je s precej natančnim opisom 30. maja 1933 predalo v hrambo Narodnemu muzeju, »dokler ne pride do realizacije mestnega muzeja«.⁷⁹ Občinski svetnik

⁷⁶ Prav tam, str. 620–622.

⁷⁷ SI ZAL LJU 488, Rokopisne knjige, Cod. VIII, 1, str. 77s: seja 1. 4. 1936.

⁷⁸ *Jutro*, 11. 10. 1934, str. 7, Mestni muzej se bo vselil v Aueršpergovo palačo.

⁷⁹ SI ZAL LJU 489, Reg. I, fasc. 2287, str. 558, 561; NMS 1933: ohranjen je dopis Mestnega načelstva o predaji gradiva Narodnemu muzeju v hrambo, ni pa odgovora ravnatelja Mala na dopis. Ni znano, kako so dokumentirali predmete, ki so jih darovali zasebniki oziroma so bili kupljeni izrecno za mestni muzej. Opazimo lahko tudi neskladje v delovanju dr. Mala pri sprejemanju novih predmetov. Ko je vdova kiparja Gangla Narodnemu muzeju ponudila v odkup možovo zapuščino, ji je dr. Mal svetoval, naj se obrne na novoustanovljeni mestni

Pavel Künl, Kranjec, vratno krilo trgovine Souvan (MGML, foto: Matevž Paternoster).

muzej, ki mu bo tudi Narodni muzej posodil predmete za razstavo (NMS, 1936, 95/36 in 96/36), prepis ponudbe g. Ganglove pošlje na kulturni oddelek na Gosposko 15; NMS 1936, 254/36, nato pa dr. Mal obdrži v depoju Narodnega muzeja rimske predmete (sohico rimskega vojaka in 5 rimskih bronastih novcev), ki jih je prinesel dr. Stelč in so jih našli pri prekopavanju za rimskim zidom na Mirju – čeprav so bili ljubljanskega izvora, ni predlagal, da gredo v zbirko tedaj že ustanovljenega mestnega muzeja. Domnevam, da zaradi majhnosti predmeti niso bremenili depoja, pa še dopolnjevali so obstoječo zbirko.

Oton Fetic je daroval tri fotografije italijanskega zračnega napada na Ljubljano, primarij dr. Vinko Gregorič fotografije ljubljanskega potresa, univerzitetni tajnik dr. V. M. Zalar pa fotografije in predmete z ljubljanskih protinemiških demonstracij leta 1908. Okrajni glavar Gustav del Cott je daroval sliko Bled Rudolfa Maistra, polkovnik Pirnat pa uokvirjeno sliko Fidelisa Trpinca. Več predmetov je daroval trgovec Josip Schantel, pa Janko Telban, Anica Krautova itn. Oglašala so se različna društva, med drugim Glasbena matica, Ljubljanski Sokol je daroval 32 fotografij sokolskega zleta itn. Društvo ostrostrelcev z višjim strelskim mojstrom Jeanom Schreyem je darovalo strelske tarče in portrete ljubljanskih članov itn.⁸⁰ Kulturni odsek se je darovalcem navadno pisno zahvalil, nekatere ponudbe, zlasti tiste, ki so bile vezane na odkup, pa je tudi zavračal. Tudi niso vsi navdušeno darovali svojih predmetov; tako je npr. Franc Ksaver Souvan zavrnil prošnjo, da bi za muzej daroval napisno tablo Kranjca iz leta 1880, saj naj bi bila za njegovo družino izredno pomembna.⁸¹

Predmete so pridobivali tudi na dražbah; tako je med drugim ohranjena mestna listina, datirana julija 1937, da je bila na gradu Ormož dražba klasicističnega »mobilijara«, ki bi bil primeren za mestni muzej. Dr. Mal, ki se je dražbe udeležil, je iz mestne blagajne prejel 10.000 din za nakup.⁸²

Tudi o nakupih za sodobno likovno zbirko so sklepali na sejah kulturnega odseka. Tako je npr. Franc Podrekar ponudil v odkup portret Ivana Cankarja, za katerega je slikar navedel, da je Cankar sam želel, da ga portretira. Odkupovali so dela Lojzeta Dolinarja,⁸³ Karle Bulovec Mrak, Mihe Maleša, Ivana Vavpotiča, Petra Žmitka, Draga in Nadeta Vidmarja in drugih.⁸⁴

Ustanovitev Mestnega muzeja v Ljubljani

Mestni svet se je na javni občinski seji zbral 13. marca 1935. Pri 7. točki dnevnega reda, predlog o

ustanovitvi muzeja, je prevzel besedo podžupan in načelnik kulturnega odbora prof. Jarc. V svojem poročilu je poudaril, da Ljubljana s tem, ko muzeja še nima, zanemarija svojo zgodovino. Mestni muzej naj bi zbiral vse predmete v zvezi z zgodovino, vlogo Ljubljane v duhovnem in narodnem smislu, pa tudi glede na razvoj sodobne Ljubljane. Nato je v razpravi navedel vse vsebinske poudarke novega muzeja, ki bi moral predstaviti mesto od prazgodovine do potresne Ljubljane in sodobnega mesta. Prisotni mestni svet je prosil, naj sprejme predloge kulturnega odbora: »1. Mestna občina ljubljanska ustanovi svoj lastni Mestni muzej in ga namesti v za to kupljeni Auerspergovi palači na Napoleonovem trgu. 2. Namestitev muzejskih zbirk se izvrši zaenkrat v pritličju in II. nadstropju, v I. nadstropju pa se nameste začasno poleg kulturnega oddelka še prosvetni in eksekucijski oddelki mestnega poglavarstva. 3. Mestni svet naj dovoli za prve preselitvene in namestitvene stroške primeren znesek. 4. Kulturnemu odboru se naroča, da pritegne k sodelovanju vse strokovnjake in privatnike, ki pridejo v poštev.«⁸⁵

Mestni svet je predloge soglasno sprejel in tako je bil ustanovljen muzej mesta Ljubljane. Kuratorij je k sodelovanju in urejanju zbirk povabil ravnatelja Narodnega muzeja dr. Mala, konservatorja dr. Steleta in druge. Želeli so pritegniti tudi mlajšega znanstvenika, ki bi vodil muzej in arhiv.⁸⁶ Do leta 1945 sta muzej vodila načelnik kulturnega odbora dr. Rudolf Molè in njegov namestnik dr. Janko Pretnar.⁸⁷ Pobude kulturnega odseka, ki jo je na seji aprila 1936 podal mestnemu svetu, da razpiše mesto ravnatelja mestnega muzeja,⁸⁸ niso sprejeli vse do leta 1950 (ko je prvi ravnatelj postal dr. Josip Mal).

Avgusta 1935 so sprejeli *Hišni in posetni red* novega muzeja, ki so ga prepisali od Narodnega muzeja. Urejal je ure odprtja, cene vstopnic in znižane vstopnine, prepovedoval je dotikanje in fotografiranje predmetov; obiskovalci so morali odložiti palice, dežnike, sončnike in prtljago ter jih shraniti pri hišniku; v prostorih muzeja so strogo prepovedali kajenje, vsakdo je jamčil za povzročeno škodo; vsakogar, ki bi se neupravičeno zadrževal v prostorih muzejske zgradbe, bi obravnavali kot zlonamerno osebo itn. Župana in mestni svet so sklenili prositi, da uprava

⁸⁰ Prav tam, str. 559, 565, 572, 575, 576, 584, 591, 592s, 598s, 600. Na žalost niso vsi predmeti v zbirkah Mestnega muzeja Ljubljana, nekateri so izgubljeni oziroma so izgubili izvor.

⁸¹ Prav tam, str. 588s; danes MGML hrani eno od vratnih kril Souvanove trgovine, MGML 510:LJU;0018663: Pavel Künl, dokolenska podoba Kranjca, 1868, oljna slika na poslikano železno pločevino, predmet ima staro inv. št. MM1425, odkupljen od dediča Leona Souvana leta 1956 za 35.000 din.

⁸² SI ZAL LJU 489, Reg. I, fasc. 2287, f. 635; v A NMS 1935, 76/35 in 341/37: dr. Mal je banovini poročal o pregledu gradiva v Mariboru in na Vrhniki, pa tudi že v Ormožu.

⁸³ SI ZAL LJU 488, Rokopisne knjige, Cod. VIII, 1, str. 41, 194, 239, 268s. Zanimiv je primer Dolinarjevega Mojzesa, ki ga je kipar izdelal za Ljubljano kot javni spomenik, a se v mestu niso mogli odločiti, kam bi ga postavili; nizale so se ideje – od banske palače do stopnic pred stolnico na Pogačarjevem trgu –, dokler ni po predlogu konstrukcijskega odseka in arhitekta Plečnika leta 1939 končno pristal na stranski fasadi NUK.

⁸⁴ SI ZAL LJU 488, Rokopisne knjige, Cod. VIII, 1, str. 84, v letih 1936 in 1937.

⁸⁵ SI ZAL LJU 488, Rokopisne knjige, Cod. III, 92, str. 56–58.

⁸⁶ *Slovenec*, 27. 7. 1934, str. 4, Bodoči mestni muzej. Avtor članka Auerspergovo palačo (tudi Turjaško palačo) pomotoma imenuje Auerspergov knežji dvorec, ki so ga porušili po potresu leta 1895.

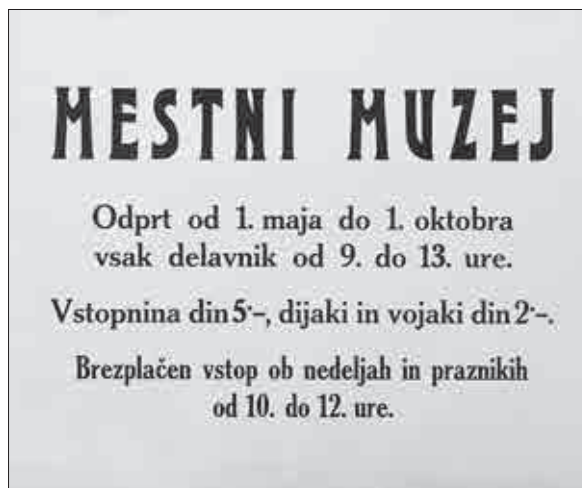
⁸⁷ Šlebinger: Molè, Rudolf (geslo), str. 148: Molè Rudolf (1883–1969), slavist in klasični filolog, prevajalec; SI ZAL LJU 488, Rokopisne knjige, Cod. VIII, 1, str. 85: kulturni odbor je mestnemu svetu priporočil prošnjo dr. Moleta za stalnega načelnika kulturnega odseka, a že leta 1938 je načelnik postal dr. Pretnar; prav tam, str. 566s: Janko Pretnar (1880–1951), leksikograf, kulturni delavec, načelnik kulturnega oddelka, med vojno ustanovil Vojnozgodovinski muzej.

⁸⁸ SI ZAL LJU 488, Rokopisne knjige, Cod. VIII, 1, str. 85.

mestnega muzeja denar od vstopnine nameni za svoje muzejske potrebe, popravila itn.⁸⁹

Že ob konceptu nerealizirane razstave *Lega, tloris in lice Ljubljane* sta tako o vsebinski zasnovi kot o tehničnih podrobnostih razpravljala dr. Molè in dr. Josip Mal,⁹⁰ ki je želel vedeti, kako je bila zamišljena razstava, predvsem pa je pogrešal slovensko (!) obrt.⁹¹ Dr. Rajko Ložar⁹² je v razpravi poudaril, da je načrt razstave preobširen in predrag. Muzej bi moral biti »biološki« (morda bi moral bolj slediti naslovu), ne pa zgodovinski. Na seji so določili posamezne vsebinske sklope in njihove vodje, nato pa so si »ogledali arhiv in knjižnico ter prostore, določene za mestni muzej«. ⁹³

Po sporazumu z županom se je muzej začel urejati s 1. novembrom 1936, v zapisniku so potrdili, da ga

Napisna tabla (MGML, foto: Andraž Gregorič).

⁸⁹ Prav tam, str. 43s, 47: v zapisniku seje kulturnega odbora in nato dodali še kot prilogo.

⁹⁰ Capuder, Mal, Josip (geslo), str. 30s: Dr. Josip Mal (1884–1978), zgodovinar, promoviral na Dunaju 1908 za doktorja filozofije. 1909 kot volonter vstopil v službo pri kranjskem deželnem muzeju, nato kustos, leta 1924 imenovan za ravnatelja. Leta 1919 je za pokrajinsko vlado Slovenije izdelal načrt likvidacije arhivov in kulturnozgodovinskih zbirk bivše Avstrije itn. 1950 je postal prvi ravnatelj Mestnega muzeja Ljubljana; vloga dr. Mala še vedno ni povsem razjasnjena, saj je »nastopal« v več vlogah: bil je ravnatelj Narodnega muzeja, sodeloval je v nadzornem svetu Mestnega muzeja v Ljubljani v ustanavljanju, kupoval je predmete za Narodni muzej, pa tudi za bodoča umetnoobratni muzej, ki si ga je zelo želel ustanoviti, in mestni muzej, bil je glavni avtor prve razstave v Mestnem muzeju Ljubljana, navsezadnje je postal še ravnatelj Mestnega muzeja Ljubljana; Dolenc, *Kulturni boj*, str. 108s: očitno je imel dr. Mal izjemno zaslonbo v slovenskih političnih krogih, saj je »v času politične nedorečenosti in negotovosti novembra 1918 Kulturni odsek kot avtonomni posvetovalni organ Narodnega sveta in Narodne vlade v Ljubljani zbral nad 30 slovenskih kulturnih delavcev, ki naj bi postavili temelje bodoči kulturni politiki. Na prvi seji 16. novembra so soglasno izbrali predsednika Otona Župančiča in tajnika dr. Josipa Mala.« Dr. Mal je vedno nastopal kot avtoriteta slovenske kulturne in muzejske politike. Pet let po imenovanju za tajnika pri Narodni vladi postane ravnatelj Narodnega muzeja.

⁹¹ Verjetno sta prof. Jarc in dr. Mal uglasila mnenji in skupaj načrtovala umetnoobratni muzej, saj se Jarc poteguje za podobno vsebino; prim. Jarc, *Kulturne naloge naših mest*, str. 45s: razpiše se o umetnoobratnih muzejih v Londonu in Nemčiji; morda je šlo za »vezano trgovino« mesto – banovina: ustrežno nizka kupnina Auerspergove palače je pač potegnila za sabo postavitev razstave, ki je razbremenila Narodni muzej, Ljubljana pa je v obdobju *muzeomanije* dobila svoj muzej.

⁹² Ložar Podlogar, Rajko Ložar, str. 97. Rajko Ložar (1904–1985), arheolog, umetnostni zgodovinar, etnolog, kulturni delavec, kustos v Narodnem muzeju in medvojni upravnik Etnografskega muzeja.

⁹³ SI ZAL LJU 488, Rokopisne knjige, Cod. VIII, 1, str. 78s. Sprejeli so vsebinski načrt, prva razstava je temeljila tako na arheoloških kot na zgodovinskih obdobjih, delno tudi na pregledu prometnih in gospodarskih povezav. Mal si je želel, da bi bila razstava »po svojem značaju bolj ploskovita ...«; ustanovili so 7 pripravljalnih odsekov, ki so se sestajali na ločenih sejah: »prazgodovinski in arheološki (dr. Balduin Saria in dr. Rajko Ložar), zgodovina (dr. Milko Kos), kulturna in novejša zgodovina (dr. Josip Mal in dr. France Stelè), grafika (g. Winter), geografski odsek (dr. Anton Melik in drugi geografi), sodobna Ljubljana (mestni gradbeni urad z geografi) in modeli hiš (arh. Ogrin).«

bo uredil ravnatelj Narodnega muzeja dr. Mal, ki je pripravil že vse potrebno gradivo, tj. slike o Ljubljani, material iz kongresne in baročne Ljubljane itn.⁹⁴

V resnici so šele po ogledu prostorov 26. januarja 1937 potrdili postavitev prve razstave, ki jo je predlagal dr. Mal, tj. postavitev Pohištvne zbirke: v dveh sobah naj bi postavili portrete ljubljanskih županov in jih dopolnili z drugimi manjšimi predmeti; v vseh ostalih sobah pa bi bil »mobilijar iz raznih stoletij, začeniši z gotsko sobo pa gor do začetka 19. stoletja, da bi se pokazalo kako so živeli naši predniki v raznih dobah. Arh. Spinčič (tudi Špinčič) je napravil načrt muzeja, pregled potrebnih adaptacij in proračun zanje, vse po navodilih dr. Mala.«⁹⁵

Na majski seji 1937 je dr. Molè poročal, da so že postavili enajst starinskih peči, potem ko jih je restavriral štukater Brezovnik. Vzidali so vrata v gotski sobi in izdelali barvasto okno; »stari Hamanov strop iz 16. stoletja so pritrdili na strop v sobi s pohištvom iz 16. stoletja, mojster M. Sternen je z restavracijskimi deli tega stropa že skoro gotov«. Ko so pleskarji zaključili delo, so očistili parket, nato pa iz Narodnega muzeja prepeljali muzejske predmete. Delali so počasi in previdno, še zlasti je bilo zamudno postavljanje pohištva.⁹⁶ »Muzejski prostori so se slikarsko primerno uredili, zlasti pa je dohod pridobil estetsko zelo mnogo s tem, da so se pobarvani kameniti stebri očistili in

⁹⁴ Prav tam, str. 112.

⁹⁵ Mal je tako po svojih željah postavil umetnoobratni muzej v mestnem muzeju; Moder, *Nekaj izhodiščnih misli*, str. 2: tudi meni, da je Malov koncept razstave »historičnega meščanskega mobilijarja« zametek osrednjega umetnoobratnega muzeja. SI ZAL LJU 488, Rokopisne knjige Cod. VIII, 1, str. 123s; za prvo gotsko sobo so zapisali: »nova vrata/stare pristne okove zanje da Nar. muzej, novo notranje okno, *Butzenscheiben*, opaži pri oknu in okvir, preslikanje sten«; ali pa za 2 sobi XVIII. stol.: »večjo sobo preslikati, dvoje vrat z juto prekriti, postavitev renesančne peči, radiatorja zamaskirati« itn.

⁹⁶ SI ZAL LJU 488, Rokopisne knjige, Cod. VIII, 1, str. 141; strop so prenesli iz Hamannove hiše.

odprla velika predsoba v prvem nadstropju, ki je namenjena tujsko-prometni propagandi mesta Ljubljane.«⁹⁷

V zaključnih delih so za »idealno« urejen muzej sredi avgusta 1937 župana prosili za dodatno vsoto 30.000 din, s katerimi bi zagotovili varnost razstavljenih predmetov.⁹⁸ Tik pred odprtjem, 1. septembra, pa so potrebovali še denar za zavese. Za primerno blago v sobah barok, rokoko, empir in bidermajer so pri tvrdki Naglas plačali 13.500 din.⁹⁹

Štirinajst dni pred odprtjem muzeja in razstave so člani na seji kulturnega odseka 1. septembra 1937 že lahko ocenili vsebinske in tehnične priprave muzeja: ugotovili so, da so izbrali izvajalce, ki so oddali najnižje ponudbe, pohištvo so (iz Narodnega muzeja) pripeljali julija, strokovno stran so pripravili in vodili dr. Mal, muzejski kustos dr. Ložar,¹⁰⁰ mestni arhitekt Špinčič, ing. Počkaj in načelnik kulturnega oddelka dr. Molè. Finančno poročilo je moral načelnik predložiti po otvoritvi muzeja, »kakršnega ni v naši državi«.¹⁰¹ Še pred zaključkom del si je razstavo ogledal direktor splitskega državnega muzeja dr. Abramčič in bil »prav prijetno presenečen«, saj bo mestni »muzej edinstven v državi in najbolj urejen muzej te vrste«. V zapisnikih kulturnega odbora ni zapisana razprava o vsebini razstave, a po napovedanih spremembah dr. Moleta, da namerava kulturni oddelek z rednim kreditom v I. nadstropju preurediti nekaj sob s spomini na naše slavne osebnosti (Prešernova soba) in naše meščane ter v veliki predsobi majhno galerijo slik, ki predstavljajo Ljubljano,¹⁰² lahko sklepamo na kritiko najverjetneje zaradi pomanjkljivosti *ljubljan-skosti* prve razstave.

Mestni muzej v Ljubljani odprt 15. septembra 1937

V zapisniku zadnje seje kulturnega oddelka tik pred odprtjem 1. septembra 1937 ni bilo nobene razprave, verjetno je vse teklo po načrtih. Člani kulturnega odbora so si ogledali zaključne priprave in se seznanili s protokolom odprtja, ki so ga vodili iz županove pisarne.

Otvoritev in prve razstave Mestnega muzeja v Ljubljani se je 15. septembra v bivši Auerspergovih palači na povabilo župana dr. Jura Adlešiča udeležila »odlična družba povabljenih zastopnikov javnosti

Vabilo (SI ZAL LJU 489).

ter slovenskih kulturnih in gospodarskih ustanov.«¹⁰³ Očitno so si želeli odprtja na državni ravni, saj so povabili kralja Petra II., ministrskega predsednika dr. Milana Stojadinovića ter slovenska ministra dr. Antona Korošca in dr. Miho Kreka. Med povabljenimi so bili med drugim tudi senator Ivan Hribar, ban dr. Marko Natlačen in podban dr. Stanko Majcen, škof dr. Gregorij Rožman, rektor dr. Maks Samec in podžupan dr. Vladimir Ravnihar. Od mestnih občin so vabili Maribor, Ptuj, Celje, Zagreb in Beograd. Od muzejskih zavodov so bili na spisku vabljenih Muzej kneza Pavla Beograd, Etnografski muzej Beograd, Muzej srbske zemlje Beograd, Državni muzej Skoplje, Državni muzej Cetinje, Zemaljski muzej Sarajevo, Arheološki muzej Split in Zagreb, Gradski muzej Zagreb, Narodni muzej Ljubljana ter Etnografski in Prirodopisni muzej Ljubljana. Od korporacij in društev so npr. vabili Apelacijsko sodišče, Zvezo industrijev, Velesejem, Znanstveno društvo za humanistične vede, Narodno galerijo, Glasbeno in Slovensko matico, muzejska društva za Slovenijo, Ptuj, Maribor in Celje ter konservatorski urad iz Splita, Zagreba in Ljubljane. Seveda so bili povabljeni vsi člani mestnega sveta in načelniki mestnih uradov. In vsi časopisi: *Slovenec*, *Slovenski dom*, *Jutro* in *Slovenski narod*.¹⁰⁴

Muzej in razstavo je uradno odprl župan dr. Juro Adlešič. V uvodnih besedah se je župan najprej spomnil političnega dogodka pred dvajsetimi leti, majniške deklaracije.¹⁰⁵ V historiatu dela in priprav za mestni

⁹⁷ Jarc, Ljubljanski mestni muzej, str. 191.

⁹⁸ SI ZAL LJU 489, Reg. I, fasc. 2287, str. 639.

⁹⁹ Prav tam, str. 639; na hrbtni strani je finančni odbor (30. 8.) soglasno sklenil predlagati mestnemu svetu, da se kulturnemu oddelku odobri znesek 20.000 din iz proračunske rezerve za ureditev mestnega muzeja.

¹⁰⁰ *Slovenec*, 16. 8. 1937, št. 212, str. 3, Ljubljanski mestni muzej odprt. V otvoritvenem govoru se je dr. Molè dr. Malu in kustosu dr. Ložarju zahvalil za strokovno vodstvo pri urejevanju prvega dela razstave mestnega muzeja.

¹⁰¹ SI ZAL LJU 488, Rokopisne knjige, Cod. VIII, 1, str. 145.

¹⁰² Prav tam.

¹⁰³ SI ZAL LJU 489, Reg. I, fasc. 2287, str. 643–666, tiskano vabilo na odprtje Mestnega muzeja. Od medijev je o odprtju med drugim na široko poročal *Slovenec*, 16. 9. 1937, str. 3. Sodeč po fotografiji so bili, za razliko od današnjih dni, prisotni »le« predstavniki moškega spola.

¹⁰⁴ SI ZAL LJU 489, Reg. I, fasc. 2287, f. 644–647; f. 648 in naslednji. Ohranjeni so pozdravni brzojavi, ki so bili z odprtja poslani npr. kralju Petru II. v Beograd: »Ob slovesni otvoritvi Mestnega muzeja v Ljubljani se spominjamo Vašega Veličanstva in Vam izrekamo po tej poti svojo globoko vdanost in zvestobo. Predsednik mestne občine ljubljanske dr. Adlešič.« Podobne brzojavke so poslali knezu Pavlu na grad Brdo, predsedniku vlade Stojadinoviću itn.; prav tako so ohranjene brzojavne čestitke in dobre želje za muzej, skupaj z opravičili za neudeležbo na odprtju.

¹⁰⁵ Da odprtje ob 20-letnici majniške deklaracije ni bilo naključno, piše Mal, *Vodnik*, str. 3, predgovor: »Ob dvajsetletnici tako zvane ljubljanske deklaracije, s katero so najvidnejši predstavniki slovenskega javnega življenja tudi formalno izrekli svoje

muzej ni pozabil omeniti Ivana Hribarja in Antona Aškercarja, nato pa je poudaril, da je »vsaka taka gmotna žrtev tudi v tujskoprometnem oziru velike važnosti. Saj novi muzej, ki ga v taki sistematični urejeni obliki nima marsikatero svetovno evropsko mesto, bo tudi privlačna sila za tujca.«¹⁰⁶ Kako je ustanovitev novega muzeja videla stroka, lahko beremo v reviji *Umetnost*, saj »ta pomembni dogodek sega preko nivoja običajnih prireditev, s katerimi se odvijajo sezone, v sfero za ves narod in njegovo kulturo ...«.¹⁰⁷

Odzivi

Na prvi seji po odprtju člani kulturnega odbora odprtja niso komentirali, le član Josip Wester je predlagal, da se začne pisati kronika o novem mestnem muzeju, da bo nova kulturna institucija mesta Ljubljane ohranila svojo zgodovino. Člani so njegovo pobudo soglasno potrdili.¹⁰⁸

Konec leta 1937 je revija *Umetnost* objavila nepodpisani članek *Mestni muzej v Ljubljani*.¹⁰⁹ Prvi del besedila je poročilo o odprtju in postavitvi razstave. Ko nepodpisani avtor piše o gradivu, omeni, da sta razstavo pripravila »muzealnotehnično in strokovno« dr. Josip Mal in kustos dr. Rajko Ložar, Narodni muzej pa »je dal iz svojih zbirk na razpolago tudi večino razstavnega gradiva«, nato pa že nekoliko polemično piše, da »o problemih, ki jih je ta dogodek poočutil, ni tu mesta govoriti«. Avtorjeva misel je bila, da je mestni muzej imel pred seboj veliko bodočnost in možnost razvoja, pomenil je tudi pomemben prispevek »k zgradbi slovenske muzealne kulture in velik ponos našega mesta«.¹¹⁰

Razstava je naletela na različne, tudi polemične odzive. V zapisniku kulturnega odbora 4. septembra 1939, skoraj dve leti po odprtju muzeja, preberemo, da »Mestni muzej, v sedanjem obsegu, ni nikak izrazit predstavnik žitja Ljubljane in njenih prebivalcev, ampak predstavlja v glavnem le meščansko stanovanjsko kulturo raznih dob. Stremeti je za tem, da se ustanovi polagoma pravi mestni muzej.« Sledi priporočilo, naj muzej kupuje le predmete, ki se dejansko nanašajo na Ljubljano in njene ljudi. Ugotovili so še, da prav veliko zasebnikov ni darovalo predmetov in da so veliko

denarja porabili za odkup muzealij.¹¹¹ Tudi zato je leta 1939 dr. Josip Mal objavil *Vodnik po ljubljanskem mestnem muzeju*.¹¹² Razložil je koncept razstave – »življenjsko okolje njenega prebivalstva v raznih zgodovinskih razdobjih, kakor se kaže v pohištvu, slikah ter v keramičnih in kovinskih izdelkih, ki so služili meščanu v vsakdanji rabi«. Muzejske *dvorane* (12) opisuje umetnostnozgodovinsko po historičnih stilih, pri nekaterih predmetih omenja ljubljanski izvor, ni pa se ukvarjal z razmejitvijo lastništva med mestnim in Narodnim muzejem ter Narodno galerijo. V trinajsti dvorani je »zbrane predvsem nekaj topografije stare Ljubljane«, kar so predstavili z likovnimi upodobitvami, 14 dvorana pa je bila »dvorana županov«.

Na polemične odzive se je odzval dr. Stane Mikuž in se v svoji oceni postavil na stran ustvarjalcev razstave in koncepta dr. Mala.¹¹³ Predvsem se je »nepotrebnost razburjenje« vezalo na prekoračitve »mestne« meje, ki jo je (dr. Mal) prestopil, ne da bi zapadel »v anomalijo«. ¹¹⁴ Zatrdil je, da samo rokoko soba ne bi mogla »nastati v kulturnem vzdušju našega meščana. ... In še celo za rokokojevsko zbirko bi mogli drugače zastaviti vprašanje, kajti le kako naj bi bili opremljeni v Ljubljani npr. stiški dvorec ali ostale hiše naše polmeščanske aristokracije?... Saj bi naposled morali iz Narodne galerije odstraniti vse *tujce* /Metzinger je n.pr. Lotarižan/, ki niso našega rodu in torej ne spadajo v zbirke *narodne* umetnosti!«

Za konec

Mestni muzej Ljubljana je stalno razstavo »pohištva« ohranil vse do leta 2000,¹¹⁵ ko se je z arheološkimi izkopavanji na Gosposki 15 zgodila temeljita prenova palače. V letih 2005/2006 je Mestni muzej Ljubljana končno postavil »svojo« stalno razstavo *Obrazi Ljubljane*.¹¹⁶ Danes šteje zbirka muzeja več kot 61 tisoč muzealij.

Naj zaključim z nenavadno, celo neutemeljeno odločitvijo kulturnega odbora na seji 2. novembra 1939: prekinili so, kot so zapisali, z napačno rabo imenovanja Auerspergov palača ali Auerspergov dvorec ter določili, da bodo Auerspergovo palačo odslej imenovali Turjaška palača.¹¹⁷

soglasje z majsko deklaracijo parlamentarnih zastopnikov, je predsednik mestne občine dr. Juro Adlešič otvoril ljubljanski Mestni muzej.« Majniška deklaracija je bila programska izjava Jugoslovanskega kluba v avstrijskem parlamentu na Dunaju 30. maja 1917. Izoblikovana je bila kot rezultat prizadevanj predvsem slovenskih in hrvaških istrskih poslancev za rešitev južnoslovanskega vprašanja v habsburški monarhiji.

¹⁰⁶ *Slovenec*, 16. 9. 1937, str. 3, Ljubljanski mestni muzej odprt.

¹⁰⁷ *Umetnost*, leto II, november–december 1937, št. 3–4, str. 44.

¹⁰⁸ SI ZAL LJU 488, Rokopisne knjige, Cod. VIII, 1, str. 158; v muzeju knjiga ni ohranjena.

¹⁰⁹ *Umetnost*, leto II, november–december 1937, št. 3–4, str. 44–47; domnevam, da je članek napisal kar dr. Ložar, poleg Mihe Maleša urednik revije *Umetnost*.

¹¹⁰ Prav tam, str. 47.

¹¹¹ SI ZAL LJU 488, Rokopisne knjige, Cod. VIII, 1, str. 290s.

¹¹² Mal, *Vodnik*, str. 23ss; zadnje strani je posvetil Mestnemu arhivu, ki je bil v II. nadstropju (tri sobe vzhodnega trakta).

¹¹³ Mikuž, *Skozi ljubljanski Mestni muzej*, str. 16–20.

¹¹⁴ Prav tam, str. 16.

¹¹⁵ Ob prenovi je Mestni muzej Ljubljana gradivo vrnil Narodnemu muzeju, je pa ostalo še nekaj nerazrešenih vprašanj.

¹¹⁶ Kastelic, *Josephi Kastelic opera selecta*, str. 190. Že leta 1955 je zapisal, da bi bilo »za razvoj Mestnega muzeja Ljubljana samo koristno, če bi Narodni muzej svoje kulturnozgodovinske predmete od njega čimprej prevzel nazaj, da bi se Mestni muzej mogel zares posvetiti svoji pravi ljubljanski muzeološki nalogi«; po letu 1960 je bilo nekaj »stalnih« arheoloških razstav o Emoni s predmeti, ki jih je v 60. letih 20. stoletja pridobila arheologinja dr. Ljudmila Plesničar Gec.

¹¹⁷ SI ZAL LJU 489, Reg. I, fasc. 2287, str. 331.

Geir Helgen, Zbirka (MGML).

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

ARS – Arhiv Republike Slovenije:
SI AS 934, Mantuani Josip, fasc.
SI AS 1073, Zbirka rokopisov: *Historia Annua Collegii Societatis Jesu Labacensis (1596–1691)* (180r).

NMS – Narodni muzej Slovenije
Muzejski arhiv, 1933–1937

ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana:
SI ZAL LJU 334, Načrti: objekt Ljubljanski grad.
SI ZAL LJU 488, Mesto Ljubljana, Rokopisne knjige, Cod. III; Cod. VIII.
SI ZAL LJU 489, Mesto Ljubljana, Splošna mestna registratura.
SI ZAL LJU 499, Mesto Ljubljana, Kulturni odelek.

TISKANI VIRI

Baraga, France (ur.): *Letopis Ljubljanskega kolegija Družbe Jezusove (1596–1691)*. Ljubljana: Družina, 2003.
Spominjska knjiga ljubljanske plemiške družbe sv. Dizme, I. Ljubljana: Fundacija Janeza Vajkarda Valvasorja, 2001.

Steska, Viktor: Dolničarjeva ljubljanska kronika od l. 1660 do l. 1718. *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko*, XI, 1901, str. 18–32, 69–98, 141–186.

ČASOPISNI VIRI

Jutro, 1934, 1935.
Slovenec, 1934, 1935, 1937.
Slovenski narod, 1910.

LITERATURA

Andrejka, Rudolf: Poslopje Mestnega muzeja v Ljubljani, njegova zgodovina in stanovalci. *Kronika slovenskih mest*, II, 1935, št. 4, str. 261–266.
Antika: leksikon. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1998.
Baš, Franjo: Baš, Schmid, Valter (geslo). *SBL* III, str. 222.
Capuder, Karel: Mal, Josip (geslo). *SBL*, II, str. 30s.
Cerkovnik, Gašper: Dr. Josip Mantuani kot ravnatelj Deželnega oziroma Narodnega muzeja v Ljubljani ter okoliščine njegove upokojitve. *Argo*, 56, 2013, št. 1, str. 26–37.
Dolenc, Ervin: *Kulturni boj: slovenska kulturna politika v Kraljevini SHS 1918–1929*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1996.
El-Abbadi, Mostafa: *The life and fate of the ancient library of Alexandria*. Pariz: UNESCO, 1990.
Findlen, Paula: The Museum, Its Classical Etymology and Renaissance Genealogy. *Museum Studies* (ed. B. Messias Carbonell). Malden (MA); Oxford (UK); Carlton: Blackwell Publisher, 2004, str. 23–50.
Fraser, P. M.: *Ptolemaic Alexandria*. Oxford: at the Clarendon Press, 1972.
Glonar, Joža: Florianschitsch de Grienfeld, Ivan Štefan (geslo). *SBL* I, str. 183.
Grimmelshausen, von Hans Jakob Christoffel: *Simplicius Simplicissimus*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1987.
Hribar, Ivan: *Moji spomini*, II. Ljubljana: Slovenska matica, 1984.
Jarc, Evgen: Kulturne naloge naših mest: Iz predavanja na kongresu zveze mest Kraljevine Jugoslavije v Beogradu l. 1930. *Kronika slovenskih mest*, I, 1934, št. 1, str. 43–47.
Jarc, Evgen: Ljubljanski mestni muzej. *Kronika slovenskih mest*, letnik II, 1935, št. 3, str. 191–194.
Kastelic, Jože: *Iosephi Kastelic opera selecta* (ur. B. Djurić et al.). Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, 1988.
Kastelic, Jože: Walter Schmid: in memoriam. *Zgodovinski časopis* 5, 1951, str. 293–299.
Lewis, Geoffrey D.: Collections, collectors and museums: a brief world survey. *Manual of Curatorship: a Guide to Museum Practice* (ed. J. M. A. Thompson). London (etc.): Butterworths, 1986.

- Ložar Podlogar, Helena: Rajko Ložar – upravnik Etnografskega muzeja 1940–1945: po zapiskih Ložarjeve avtobiografije. *Etnolog: glasnik Slovenskega etnografskega muzeja*, l. 13, 64 (2003), str. 97–107.
- Mahkota, Stanislav: Bohinjec, Jože (geslo). *Enciklopedija Slovenije* 1. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1987, str. 300.
- Mal, Josip: Marginalije ob ljubljanskem Mestnem muzeju. *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, I, 1953, št. 2, str. 78–79.
- Mal, Josip: *Vodnik po Ljubljanskem Mestnem muzeju*. Ljubljana: Mestni muzej, 1939.
- Mikuž, Stane: Skozi ljubljanski Mestni muzej. *Kronika slovenskih mest*, VI, 1939, št. 1, str. 16–20.
- Museums – the World inside: Geir Helgen Museums and Humour* (ed. I. Žmuc, M. Fujs). Murska Sobota: International Committee for Regional Museums, 2009.
- Nemeček, Nataša: *Razvoj konservatorske delavnice v Narodnem muzeju in pregled konservatorskih/restavratskih tehnik s poudarkom na arheološki in umetnoobrtni kovini*. Ljubljana: magisterij, 2013.
- Perko, Verena: *Muzeologija in arheologija za javnost: Muzej Krasa*. Ljubljana: Kinetik, zavod za razvijanje vizualne kulture, 2014.
- Petek, Tone: Dr. Josip Mal in muzejstvo. *Malov zbornik* (ur. B. Čas et al.). Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 1996, str. 95–105.
- Petru, Peter: Misli ob stopetdesetletnici Narodnega muzeja. *Argo*, X (1971), str. 1.
- Pirjevec, Avgust: Jarc, Evgen (geslo). *SBL* I, str. 385s
- Porteman, K. et al.: *Emblematic exhibitions (affixiones) at the Brussels Jesuit College (1630–1685)*. Brussels: Royal Library, 1996.
- Smrekar, Andrej: Društvo Narodna galerija 1918–1945. *Osemdeset let Narodne galerije 1918–1998* (ur. Ferdinand Šerbelj). Ljubljana: Narodna galerija, 1998.
- Stele, France: Mantuani, Josip (geslo). *SBL* II, str. 43–45.
- Stelè, France: Problem Ljubljanskega gradu. *Kronika slovenskih mest*, I, 1934, št. 2, str. 106–109.
- Šlebinger, Janko: Molè, Rudolf (geslo). *SBL* II, str. 148.
- The library of Alexandria: centre of learning in the ancient world* (ed. Roy Macleod). London; New York: I. B. Taurus; New York, 2004.
- Žmuc, Irena: »Pozdravljena častitljiva Jazonova hči!« Argonavtika ali o mitičnih ustanoviteljih Emona/Ljubljane. *Emona: mit in resničnost* (ur. B. Županek), katalog. Ljubljana: Muzej in galerije mesta Ljubljane, str. 40–73.

SPLETNA LITERATURA

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/398827/history-of-museums/76524/Museums-of-antiquities>.

- <http://www.louvre.fr/en/history-louvre>.
- <http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:DOC-LLEAOV6E/e0ef1214-c79c-4b47-b5f9-02cc-6fe0a505>.
- <http://www.ljubljanskigrad.si/spoznajmo-grad/zgodovina-gradu/>. <http://www.ljubljanskigrad.si/spoznajmo-grad/zgodovina-gradu/grad-skozi-cas/>.

S U M M A R Y

City museum for the cultural and national capital Ljubljana. The 80th anniversary of the City Museum of Ljubljana 1935–2015

The first idea to found a city museum that would present Ljubljana as a spiritual and national capital was already conceived by Ivan Hribar (1896–1910) during his last term as mayor of Ljubljana. The first plans for the museum were drawn in the Ljubljana Castle, which the city bought from the province in 1905. A major campaign was launched to collect antiques which the archivist Anton Aškerc recorded in the first inventory book *Katalog umotvorov ljubljanske mestne umetniške galerije, 1907*. The idea of founding the city museum began to take first shape through the efforts of the city's cultural department established in 1933 as a consultative body to the mayor. The department was responsible for solving substantive questions as well as charged with collecting artefacts and searching for the most suitable museum premises. The decision was finally made for the Turjak/Auersperg Palace, which the city bought from the banovina administration in 1935. At the session on 13 March 1935, the city council unanimously founded the City Museum of Ljubljana and transferred onto it the ownership of "art pieces". The preparations for the organisation of museum premises and exhibitions took two years. On the 20th anniversary of the May Declaration, on 15 September 1937, the Ljubljana mayor, Dr. Juro Adlešič, opened the City Museum and the first exhibition titled *Pohištvna zbirka* [Furniture Collection] (with a small collection of artistic images of the city and depictions of Ljubljana's mayors). The exhibition also met with some criticism, mostly relating to the fact that not all the exhibited objects originated from Ljubljana and the permanent exhibition did not present the history of Ljubljana. But exhibition was preserved until 2000, when the museum underwent major renovation. In 2015–2017, the City Museum of Ljubljana is celebrating the 80th anniversary of its founding, opening and first exhibition, as well as the 110th anniversary of collecting museum specimens.